

ROMANITYÖN MAHDOLLISUUDET JA HAASTEET DIAKONIATYÖSSÄ

Heidi Kallio & Johanna Mustonen-Gyasi
Opinnäytetyö, syksy 2010
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
Diak Itä, Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Diakonisen sosiaalityön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + diakonin
virkakelpoisuus

"Ihmiset vihaavat toisiaan,
koska he pelkäävät toisiaan.
He pelkäävät toisiaan,
koska eivät tunne toisiaan.
He eivät tunne toisiaan,
koska heillä ei ole siteitä toisiinsa.
Heillä ei ole siteitä toisiinsa,
koska he elävät erillään."

Martin Luther King

TIIVISTELMÄ

Kallio, Heidi & Mustonen- Gyasi, Johanna. Romanityön mahdollisuudet ja haasteet diakoniatyössä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä, Pieksämäki. Syksy 2010. 60 sivua, 2 liitettä. Sosiaalialan Koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, Sosionomi(AMK)+ diakoni.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää, millaista diakoniatyöntekijät näkivät työn romanien parissa olevan omassa seurakunnassaan. Halusimme tietää, onko romanien kanssa tehtävä työ erilaista kuin valtaväestön parissa tehtävä työ. Lisäksi tahdoimme tutkia romanien ja valtaväestön väliseen mielekkääseen kohtaamiseen liittyviä asioita. Tarkoituksena oli myös ottaa selvää, miten merkittävää romanien ja valtaväestön vuorovaikutus diakoniatyössä on.

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimusaineisto kerättiin Webropolin kautta kyselytutkimuksena Tampereen seurakuntayhtymän ja sen seurakuntien diakoniatyössä oleville diakoniatyöntekijöiltä. Kohderyhmään kuuluu 50 diakoniatyöntekijää, joista 10 työntekijää vastasi kyselyyn. Vastanneista 7 on työskennellyt diakoniatyössä yli 13 vuotta. Taustatiedot kysyimme strukturoituina kysymyksinä, muuten käytimme avoimia kysymyksiä. Analysoimme saamaamme aineistoa aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Tampereen seurakunta yhtymän ja TamRoma ry:n kanssa.

Jokainen vastaaja määrittää romanityötä ja sen merkitystä omasta työalastaan käsin. Romanityö voidaan nähdä perusdiakoniatyönä, romanityötä tekevän diakonin erityisdiakonia työnä tai eri tahojen välisenä yhteistyötoimintana. Romanien tapaamistiheys vaihtelee, romaneja tavataan joko säännöllisesti tai epäsäännöllisesti. Tutkimuksemme mukaan diakoniatyöntekijälle yleisin paikka kohdata romaneja on vastaanotto. Romaneja kaiken kaikkiaan kohdataan monenlaisissa yhteyksissä ja erilaisissa rooleissa. Romanien parissa tehtävä työ ei suoranaisesti vaikuta poikkeavan valtaväestön parissa tehtävästä työstä muutoin työntekijän asenteen ja kokemusten kannalta. Kulttuurilla on myös vaikutusta kohtaamisiin. Useimmat diakoniatyöntekijät haluavat kohdata romanit samalla tavoin kuin muutkin ihmiset. Arvopohjalla ja yhdistävien asioiden huomaamisella on suuri merkitys kohtaamisiin suhtautumisessa.

Romanityössä haasteelliseksi koetuissa kohtaamisissa suurin osa haasteista näyttää olevan samanlaisia kuin valtaväestönkin kanssa. On myös selkeästi kulttuuriin liittyviä haasteita. Tiedon merkitys on osoittautunut merkittäväksi. Molemminpuolinen kulttuurien tuntemus ja kunnioitus nousevat tärkeiksi asioiksi kohtaamisten sujumisen kannalta. Jokaisella työntekijällä on tiedossa jokin kanava, minkä kautta he voivat tarvittaessa saada lisää tietoa. Vuorovaikutuksen suhteen tärkeimmäksi asiaksi nousee vastavuoroisuus, se tekee kohtaamisista onnistuneita. Vastavuoroisuus edellyttää saman arvoisuutta ja motivaatiota kanssakäymiseen. Diakoniatyöntekijät haluavat kehittää romanityössä tiedonsiirtoon ja asenneilmapiiriin liittyviä asioita.

Asiasanat: romani, diakoniatyö, romanityö, identiteetti, etnisyys, kulttuuri-identiteetti ja etnissensitiivisyys.

ABSTRACT

Kallio, Heidi & Mustonen – Gyasi Johanna

The Possibilities and Challenges of Roma work in Diaconal Work.

60 p., 2 appendices. Language: Finnish. Pieksämäki, Autumn 2010.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services, Deacon.

The aim of the study was to find out how diaconal workers see the work with Roma people in their congregation. We wanted to know if the work with the Roma is different from work with the main population. We also wanted to examine the things related to good encounters between the Roma and the main population. The purpose of the study was to clarify how significant the interaction between the Roma and the main population is in diaconal work.

The research was qualitative research. The data was gathered through Webropol as questionnaire research from the diaconal workers of Tampere parish union and its congregations. There are 50 diaconal workers in the target group and ten out of them answered the questionnaire. 7 of the people who answered have been working more than 13 years in diaconal work. The background questions were structured questions and all the other questions were open ones. The method used in analyzing was data based content analysis. The study was carried out in co-operation with Tampere parish union and TamRoma ry.

Roma work can be seen to be basic diaconal work, special diaconal work done by a special deacon or it can be co-operation between different parties. The Roma are met regularly or irregularly. According to our research the most likely place to meet a Romany is a reception. The Roma can be met in various connections and in different roles. The work with the Roma does not seem to be different from the work with main population, only the workers' attitude and experiences can differ. Culture as well has its effect on the meetings. Mainly the diaconal workers want to face the Roma in the same way as all other people. Value base and noticing common issues have a huge effect on how workers feel about the meetings.

Most of the challenges experienced in challenging meetings seem to be the same as with the main population. There are also clearly culture related challenges. The meaning of information seems to be significant. Cultural knowledge and respect from both sides are important what comes to making things go smoothly. Mutuality is the most important factor in interaction, it makes the meetings successful. Mutuality requires equality and motivation for interaction. Diaconal workers want to develop issues related to changing information and attitude atmosphere in Roma work.

Keywords: Roma, diaconal work, Roma work, identity, ethnicity, cultural identity, ethnic sensitivity

SISÄLLYS

1 MATKALLE ROMANIEN KANSSA	4
2 ROMANIEN KANSSA TYÖSKENTELYYN KÄSITTEITÄ	6
2.1 Romani.....	6
2.2 Romanityö diakoniatyössä.....	7
2.3 Identiteetti	9
2.4 Etnisyys ja kulttuuri-identiteetti	10
2.5 Etnissensitiivisyys	12
3 ROMANIEN MATKA HISTORIAN HAVINASSA.....	14
3.1 Suomen romanien historiaa	14
3.2 Suomen romanikulttuurin yleiset piirteet	17
3.2.1 Pukeutuminen.....	22
3.2.2 Kieli ja musiikki	23
4 ROMANIT JA KIRKKO	25
4.1 Romano missio ry	26
4.2 Romanit ja usko	27
5 ROMANIEN TILANNE NYKYPÄIVÄNÄ	30
5.1 Romanit Euroopassa	30
5.2 Romanien nykytilanne Suomessa.....	32
5.2.1 Suomen Romanipoliittinen ohjelma.....	35
5.2.2 Romanikerjäläiset.....	37
6 TUTKIMUSONGELMAT.....	39
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	40
7.1 Tutkimuksen kohderyhmä ja metodi	40
7.2 Yhteistyökumppaneiden esittely.....	41
7.3 Aineiston keruu ja analysointi	42
7.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	44

8 TUTKIMUSTULOKSET	46
8.1 Taustatiedot	46
8.2 Romanityön määrittely ja ulottuvuudet diakoniatyössä Tampereella	46
8.3 Romanit pyritään kohtaamaan kuin muutkin asiakkaat.....	47
8.4 Tieto ja vuorovaikutus lisäävät kunnioitusta puolin ja toisin	49
8.5 Vuorovaikutus romanien kanssa kehittää kohtaamisia.....	52
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	55
10 POHDINTA	59
10.1 Ajatuksia ja arviointia matkan varrelta.....	59
10.1.1 Tuloksiin ja johtopäätöksiin liittyvää pohdintaa	61
10.1.2 Tuloksemme verrattuna aiemmin tutkittuun	64
10.3 Ammatillisen kasvun pohdintaa	66
10.4 Jatkotutkimus aiheita ja kiitokset	69
LÄHTEET	70
LIITTEET	75
Liite 1 Saatekirje.....	75
Liite2 Kysymyslomake.....	77

1 MATKALLE ROMANIEN KANSSA

Opinnäytetyömme aihe on ”Romanityön mahdollisuudet ja haasteet diakoniatyössä”. Aiheemme on ajankohtainen, se on ollut esillä eri medioissa koko opinnäytetyö prosessin ajan. Tutkimuksemme keskittyy selvittämään, romanityön tilannetta Tampereen seurakuntayhtymässä ja sen alueen seurakunnissa. Tarkastelemme tutkittavaa aiheitamme diakoniatyöntekijöiden näkökulmasta, joskin pyrimme huomioimaan työssämme myös romaninäkökulman. Aiheesta ei ole aiemmin tutkimusta siitä näkökulmasta.

Kiinnostus romaniaiheeseen syntyi vuoden 2008 opinnäytetyön ideaseminaarissa. Idea tuli mieleen yllättäen. Toinen opinnäytetyön tekijöistä ei ollut aluksi innostunut aiheesta ennakoasenteensa ja huonojen romanikokemustensa takia. Hänet aiheeseen innoitti kuitenkin harjoittelu, jossa hän kohtasi romaneja. Tutkimuksen alussa toinen tutkimuksen tekijöistä puolestaan koki suhtautumisensa romaneihin olevan samanlaista kuin muihinkin ihmisiin. Tutkimuksen edetessä kuitenkin kävi ilmi, että häneen ovat vaikuttaneet romaneihin liitetyt kielteiset mielikuvat ja lähipiirin kokemukset.

Romanit ovat asuneet Suomessa jo reilun 500 vuoden ajan ja siitä huolimatta heidän tapojaan ja kulttuuriaan ei tunneta tarpeeksi. Valtaväestön suhtautuminen romaneihin on ollut negatiivista, ja usein asenteiden takana on silkkä tietämättömyys ja siitä juontuneet ennakkoluulot. Mediassa romaneita on liitetty rikolliseen toimintaan ja heitä syytetty yhteiskunnan siivellä elämisestä. (Ollikainen 1995, 34–36.) Romaneihin suuntautuva rasismi on juurtunut ja tullut osaksi länsimaista kulttuuria. (Ollikainen 1995, 36; Završek, 2002, 184). Romanien ja valtaväestön väliset konfliktit ovat olleet yleisiä puheenaiheita romanien keskuudessa (Markkanen 2003, 51). Syrjintä valtaväestön puolelta on saanut romanit pysymään kiinteästi omissa valtaväestöstä kulttuurillisesti riippumattomissa ryhmissään. Suomessa romaneilla on samat kansalaisoikeudet kuin muillakin suomalaisilla, mutta siitä huolimatta romaneiden asema monesti mielletään erilaiseksi kuin valtaväestön. (Turpeinen 2007, 2, 4; Ollikainen 1995, 34–36.) Mediassa ovat tänä vuonna olleet esillä Romanian romanipakolaiset, jotka tulevat Suomeen kerjäämään. (Hukka 2010, 10.) Vuonna 2009 il-

mestyi Suomen romanipoliittinen ohjelma.

Valtaosa Suomen romaneita kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon, joskin he usein käyvät myös vapaissa suunnissa (Ollikainen 1995, 34). Diakoniatyöntekijät kohtaavat romaneja muun muassa romaneille järjestetyillä leireillä (Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. a). Diakoniatyöntekijällä on todennäköisyys kohdata työssään romaniväestöä. Kirkolla on hyvät mahdollisuudet edistää romanien asemaa ja toimia heidän linkkinään yhteiskuntaan. Romanit kokevat hengellisyyden tärkeäksi osaksi elämäänsä ja kulttuuriaan (Ollikainen 1995, 33–34). Lisäksi seurakunnalla on erilaiset mahdollisuudet ja voimavarat kohtaamisiin kuin esimerkiksi sosiaalitoimistoilla (Huuskonen 2004, 2). Diakoniatyön tavoitteena on heikommassa asemassa olevien ihmisten asioiden ajaminen ja heidän rinnallaan kulkeminen, eli autetaan niitä, joiden hätä on suurin ja joita ei muilla tavoin auteta. (Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. b.)

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jonka aineisto on merkityksiä käsittelevä eli ei-numeerinen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 137; Niiranen 2007). Kyselytutkimus lähetettiin Tampereen alueen 50 diakoniatyöntekijälle Webropolin kautta, joka takaa anonymiteetin säilymisen. Tutkimuksella haettiin vastauksia kysymyksiin, millaista Tampereella on romanityö ja poikkeako se muiden asiakkaiden kanssa tehtävästä työstä. Pyrimme selvittämään, mitkä asiat helpottavat kohtaamisia ja mitkä asiat tuovat kohtaamisiin haasteita. Lisäksi halusimme tietää, mitä kohtaamiset diakonityöntekijöiden ja romanien välillä merkitsevät. Analysoimme saamaamme aineistoa sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysi on tapa dokumenttien objektiiviseen ja systemaattiseen kuvaukseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93).

Tampereella romanityö on joko tavallista seurakuntadiakoniatyötä tai erityisdiakonian vi-
ranhaltijan tekemää työtä. Diakoniatyöntekijät pyrkivät kohtaamaan romanit samalla tavoin kuin kenen tahansa asiakkaan. Tiedon merkitys romaneiden ja valtaväestön kohtaamisissa on osoittautunut merkittäväksi. Molemmipuolinen kulttuurien tuntemus ja kunnioitus nousevat tärkeiksi asioiksi kohtaamisten sujumisen kannalta. Vuorovaikutus romanien kanssa lisää tietoa ja vähentää ennakkoluuloja. Sitä myöten kunnioitus kasvaa puolin ja toisin.

2 ROMANIEN KANSSA TYÖSKENTELYYN KÄSITTEITÄ

2.1 Romani

Koko maailmassa on arviolta noin 20 miljoonaa romania, joista suurin osa elää Euroopassa. Romaneilla on oma kieli ja lippu, tapaperinne sekä kulttuuri. Sana romani tulee kansainvälisen romanikielen sanasta *rom eli* ihminen. (Oulun kaupunki 2007, 9.) Romani-sana on vakiintunut käyttöön hitaasti, mikä osaltaan heijastelee yleistä suhtautumista romaniväestöön ja haluttomuutta tunnustaa heidät vähemmistöksi (Ollikainen 1995, 12–13). Vuonna 1992 Kielitoimisto päätti, että romani kirjoitetaan kahden a:n sijaan vain yhdellä (Romano Missio i.a. a). Romanit ovat kokeneet romaani nimityksen halventavaksi. (Ollikainen 1995, 12–13). Romaneita on myös usein kutsuttu mustalaisiksi ja tummiksi (Romano Missio i.a. a). Sana mustalainen on kuitenkin negatiivissävyinen ja siksi sitä tulisi välttää romaneita kohdatessa (Kirkkohallitus 2005, 8). Romanit itse kuitenkin voivat nimitystä kuitenkin itsestään käyttää (Oulun kaupunki 2007, 9).

Romani-käsitteen alle voidaan lukea monia ryhmiä. Ryhmiin tavallisesti luetaan ihmisiä, joilla on tiettyjä ominaisuuksia. Yksi ryhmää määrittävä tekijä on alkuperä. Kielentutkijoiden mukaan romanit olisivat kotoisin Intiasta, mutta on arveltu myös, että kaikki romanit eivät olekaan samaa alkuperää. Romanian alkuperän määrittäminen on vaikeaa, koska romanit ovat lisääntyneet ja sekoittuneet aina kulloisenkin maan valtaväestön kanssa. (Markkanen 2003, 55–56, 58–59.) Aikojen saatossa vaelluksensa aikana romaniryhmät ovat hajautuneet ja kulttuurillisesti eriytyneet toisistaan (Ollikainen 1995, 11). Suomessa elää noin 10 000 romania, joiden lisäksi Ruotsissa asuu 3000–4000 Suomen romania. (Oulun kaupunki 2007, 9.) Romanian lukumäärästä ei kuitenkaan ole tarkkaa tietoa, sillä lait estävät tilastoinnin etnisin perustein (Markkanen 2003, 43). Suomen romaniheimoa kutsutaan nimellä kaaleet. Suomen romaniväestö asuu pääosin Uudenmaan läänissä ja isoissa kaupungeissa. (Oulun kaupunki 2007, 9.)

Suomessa romanin määrittelemisen on helpompaa kuin muissa maissa romaniväestön yh-

tenäisyyden vuoksi, sillä 1500- ja 1600-lukujen jälkeen Suomeen ei ole suuntautunut suurempaa romanien muuttoliikettä. Alun perin erilaisia romaneiksi kutsuttuja ryhmiä ovat yhdistäneet kiertelevä elämän tapa, kieli ja ulkopuolisten negatiivinen suhtautuminen. (Ollikainen 1995, 11–12, 78.) Euroopan romanit eivät ole kansana yhtenäinen, vaikka he puhuvatkin saman romanikielen eri murteita. Romanien ryhmät eroavat historioiltaan, kulttuuriltaan ja uskonnollisuuksiltaan. (Suomen Unicef i.a.) Romaniryhmille yhteisiä piirteitä yhä ovat perheen ja suvun tärkeä asema, vanhempien sekä perinteiden kunnioittaminen ja puhtaustavat. (Ollikainen 1995, 52).

Tampereen romaniyhdistyksen TamRoma Ry hallituksen puheenjohtaja määrittelee romanin seuraavasti:

Romani on henkilö, jolla on kokonaan tai osittain mustalaisvanhemmat ja elää sekä omaa mustalaiskulttuurin. Huom. valtaväestön henkilöstä ei voi tulla mustalaista, vaikka se elää ja omaakin mustalaiskulttuurin. (Svart 2010 a.)

Svartin määritelmää mukaillen käsitämmme romanin olevan henkilö, jonka molemmat vanhemmat tai toinen vanhemmista on romani ja joka on tiiviissä yhteyksissä muihin romaneihin. Romanit ovat Suomessa etninen vähemmistöryhmä (Romano Missio i.a. b). Meidän käyttämässämme lähteissä on yleisesti käytetty termiä valtaväestö ja myös kyselymme vastanneet diakoniatyöntekijät käyttivät termiä valtaväestö. Edellä mainittujen asioiden vuoksi koemme mielekkääksi ja tarkoituksen mukaiseksi käyttää työssämme käsitettä valtaväestö viitattessamme muihin suomalaisiin kuin romaniväestön edustajiin. Suomen kielessä sanalla valtaväestö tarkoitetaan valitsevaa, enemmistönä maassa asuva väestö kielen, kansallisuuden tms. kannalta katsottuna (Kielikone 2010).

2.2 Romanityö seurakunnan diakoniatyössä

Diakonia on luovuttamaton osa seurakunnan elämää (Koskenvesa 2002, 36, Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. b). Diakonia on aina vuorovaikutteista ja arvoihin sitoutunutta. Se on Jumalan kutsun kuulemista ja vapaaehtoista lähimmäisen rakkauden toteuttamista

käytännössä. (Laulaja 2002, 59,66.) Diakonian apu on siis luonteeltaan kristilliseen rakkautteen perustuvaa palvelua, hengellistä, henkistä, ruumiillista ja aineellista apua ja tukea (Veikkola 2002, 115; Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. b). Diakoniaa harjoitettaessa on pyrittävä tunnistamaan ympäröivä kärsimys ja lievittämään tai poistamaan sitä, edistämään ihmisarvoista elämää ja tasa-arvoa sekä vaikuttamaan asenteisiin, jotta yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus voisi toteutua (Veikkola 2002, 120–121). Työmme kautta haluamme olla vaikuttamassa omiin ja muiden asenteisiin diakoniatyön periaatteiden mukaisesti.

Diakonia-ammattikorkeakoulun Porin toimipaikasta Marianne Kevätsalo ja Noora Vänni vuoden 2007 opinnäytetyössään pyrkivät selvittämään romanityötä ja romanityöntekijän roolia kolmessa Länsi-Suomen kaupungissa. Tutkimukseen haastatellut romanityöntekijät näkivät romanityön olevan rinnalla kulkemista ja ohjaamista, johon liittyy romanien itsetunnon kohottaminen sekä ennakkoluulojen vähentäminen. Romanityöntekijää kuvattiin tulkiksi, välittäjäksi, tukihenkilöksi ja ohjaajaksi. Romanien osallistaminen yhteiskunnan erilaisiin toimintoihin aktiivisina toimijoina on työssä keskeistä. Haastateltujen työnkuvaan kuului sosiaalista ja hengellistä romanityötä ja vapaaehtoisten rekrytointia. Romanityöntekijät ottavat osaa erilaisiin projekteihin ja seminaareihin sekä niiden valmisteluun. Lisäksi huolehditaan eri tahojen välisestä tiedottamisesta. Työtä tehdään sekä romanien, että valtaväestön edustajien kanssa pyrkien helpottamaan edellä mainittujen kohtaamisia. (Kevätsalo & Vänni 2007, 21–23.) Tampereella muun työnsä ohella romanityötä tekevien diakoniatyöntekijöiden työssä romanien parissa, on samoja elementtejä kuin Kevätsalon ja Vännin opinnäytetyön romanityöntekijöillä.

Romanityöntekijälle ei ole omaa suoraa ammatillista koulutusta. Romanityötä voidaankin tehdä eri koulutustaustoista käsin. Tutkimuksen mukaan varsinaisella romanityöntekijällä tulisi olla romanitausta. Valtaväestön edustajan kanssa kuitenkin voidaan toimia työparina. (Kevätsalo & Vänni 2007, 28.) Työssämme keskitymme romanityöhön seurakunnissa. Seurakunnan romanityöhön olemme laskeneet kuuluvaksi kaiken diakonian piirissä tapahtuvan romanien kanssa tehtävän työn. Työssämme romanityötä tarkastelemme diakoni tai diakonissa nimikkeen omaavien työntekijöiden kautta. Romanityöhön sisältyy sekä perus-

diakoniatyötä, että erityisdiakoniatyötä. Lisäksi seurakuntien romanityöhön liittyy samankaltaisuutta yllä selostettujen romanityöntekijän työnkuvan ja tavoitteiden kanssa. Seurakunnassa romanityötä tekevä voi kuulua valtaväestöön tai romaniväestöön.

Hengellisessä romanityössä on tavoitteena saada romanit mukaan seurakuntayhteyteen (Kevätsalo & Vänni 2007, 22). Kirkon romanityö on romaniväestön kirkollisten palveluiden kehittämistä. Palveluita pyritään tarjoamaan heidän omalla kielellään. Seurakunnissa järjestetään muun muassa leirejä, koulutustilaisuuksia ja seminaareja yhteistyössä romanien etujärjestön Romano Missio ry:n kanssa. (Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. a.) Romaneilla ei aina ole riittävästi tietoa, mitä sosiaali- ja terveyspalveluita on tarjolla ja miten niitä haetaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2000, 8.) Diakoniatyöntekijä voikin tässä kohtaan olla auttamassa romaneja löytämään nuo palvelut eli toimia palveluohjaajana romaniasiakkaalle.

2.3 Identiteetti

Identiteetti-sanana määrittely on nähty tärkeäksi useissa romaneista tehdyistä tutkimuksista. Esimerkiksi Sanna-Mari Mertaniemen Tampereen yliopistossa tehdystä gro gradu- tutkimuksesta ”Koulutus hyvä, ammatti parempi” (Mertaniemi 2005). Aiemmin tehdyt tutkimukset avasivat silmämme näkemään identiteetin määrittelytärkeyden. Identiteetti-käsitteen ymmärtäminen auttaa syvällisesti hahmottamaan romaniuden vaikutusta yksilön olemiseen ja elämiseen. Identiteetti-käsitteen kautta voimme ymmärtää romanina olemisen ja valtaväestön edustajana olemisen dynamiikkaa ja suhdetta. Lisäksi voimme löytää perustavanlaatuisia eroja ja yhdistäviä tekijöitä romaniväestön ja valtaväestön jäsenten kesken.

Identiteetillä käsitetään ihmisen tunne siitä, kuka ihminen on ja mihin hän kuuluu. Identiteetti muotoutuu ja kehittyy jatkuvasti. (Mover-Monikulttuurinen ohjauskliniikka i.a. a.) Identiteetti rakentuu suhteissa ympäröiviin kulttuureihin ja historiaan. Yksilö omaksuu eri identiteettejä eri aikoina. (Hall 1999, 23.) Yksilön eri identiteetit eivät rakennu yhtenäiseksi kokonaisuudeksi vaan ovat toistensa kanssa jopa ristiriidassa, mikä aiheuttaa identiteetin

näyttäytymisen vaihtelevuuden. Identiteetti ei ole siis johdonmukainen, loppuunsaatettu, varma eikä yhtenäinen kokonaisuus. (Hall 1999, 23.) Romani-identiteetti muodostuu valta-
väestön kulttuurin ja romanikulttuurin välisessä jännitteessä. Se rakentuu jatkuvan proses-
sin tuloksena. Identiteetin rakentumisprosessi on käynnissä arkielämän tilanteissa, kuten
työssä tai perhe-elämässä. (Suonoja & Lindberg 1999, 41.)

2.4 Etnisyys ja kulttuuri-identiteetti

Sana etnisyys tarkoittaa rotuun tai kansaan kuuluvaa sekä sitä koskevaa, kansallista (Studia
1998, 256). Sen alkuperä on sanoissa heimo, rotu, kansa. Suomalaisetkin ovat yksi etninen
ryhmä. Etnisyys voidaan jakaa subjektiiviseen ja objektiiviseen etnisyyteen. Objektiivinen
etnisyys sisältää ihmisryhmää yhdistävät piirteet, jotka voidaan ulkoisesti havaita. Esimer-
kiksi niitä ovat kieli, ihonväri ja yhteiset kulttuuriset piirteet. Subjektiivinen etnisyys tar-
koittaa puolestaan ihmisen omaa kokemusta siitä, mihin ryhmään tai ryhmiin hän katsoo
kuuluvansa. Subjektiivisen etnisyyden kohdalla nousee tärkeäksi käsite etninen identiteetti
eli kulttuuri-identiteetti. (Forsander 1994, 13–15.) Kulttuuri -identiteetti rakentuu etnisyy-
den varaan. (Kopsa-Schön 1996, 199). Etnisyys elää ja muuttuu jatkuvasti (Devore 2002,
33).

Kulttuuri-identiteetti eli etninen identiteetti on osa identiteettiä. Kulttuuri-identiteettinsä
mukaisesti ihminen siis määrittää, mihin hän kuuluu kulttuurisesti ja mikä omalle kulttuu-
rille on ominaista. Kulttuuri on identiteetin rakentamisväline. Oman kulttuuri-identiteetin
tiedostaminen ja ymmärtäminen ovat avaimia myös toisten kulttuuri-identiteettien ymmär-
tämiseen. (Mover-Monikulttuurinen ohjausklänikka i.a. b.) Ihminen tulee tietoiseksi etnises-
tä identiteetistään, kun on muiden etnisten ryhmien kanssa tekemisissä ja muiden ryhmien
erilaisuus auttaa meitä ymmärtämään kuulumisemme ryhmään. ”Erilaisuus on meille kuin
peili edessämme, joka kertoo meille millaisia olemme.” (Forsander 1994, 13–15.) Sekä
kulttuuri, että identiteetti rakentuvat ihmisten välisissä kohtaamisissa. (Mover-
Monikulttuurinen ohjausklänikka i.a. b.)

Yhteistä kulttuuri-identiteettiä pohtiville teorioille on omakielisen julkisuuden sekä kulttuuri- ja taide-elämän elinvoimaisuuden korostaminen, sillä kulttuuri-identiteetti muotoutuu yhteisten kertomusten ja merkitysten kautta (Silvo 2005). Kulttuuri-identiteetin osa elementeissä voi olla alueittaista vaihtelua esimerkiksi uskonnollisuuden suhteen (Kopsa-Schön 1996, 193). On myös huomattava, että eri sukupuolilla etninen identiteetti ilmenee eri tavoin (Markkanen 2003, 7). Entinen Romaniasiain neuvottelukunnan pääsihteeri Paavo Lounela sanoo, että romanikulttuurin toiminta lähtee kulttuuri-identiteetistä ja siihen kasvamisesta. Hän myös sanoo, että ei-romani ei voi ymmärtää romanikulttuuria tai täysin päästä sisälle siihen. (Forsander & Ekholm 2001, 104–105.)

Tuula Kopsa-Schönin tutkimus ”Kulttuuri-identiteetin jäljillä, Suomen romanien kulttuuri-identiteetistä 1980-luvun alussa” on yksi Suomen romaniyhteisöjen kulttuuri-identiteettiä koskevien empiiristen tutkimusten pioneeritöistä. Työtään varten Kopsa-Schön haastatteli 127 romania Turussa, Pohjanmaalla ja Pohjois-Karjalassa vuosina 1979–1983. Tutkimuksemme romani - identiteetti käsitteen pohjaksi sopii hyvin Kopsa-Schönin identiteetin määritelmä, jonka mukaan romanien sosiaalisen identiteetin pohjana ovat perinteiset tavat, arvot, sukupuolinormisto ja yhteisöllinen hierarkia. Romanien kulttuuri-identiteetin ilmeneemiseen liittyy merkittävä tilanne sidonnaisuus. Heidän kulttuuri-identiteettiinsä kuuluu myös jatkuvaa sisäistä ja ulkoista rajanvetoa sekä oma merkkijärjestelmänsä. Edellä mainittujen asioiden tehtävä on yhdistää romaneita ryhmänä ja erottaa muista ryhmistä. Romanien kulttuurissa kommunikaatioverkostolla on suuri merkitys identiteetille ja sen kehittymiselle. (Kopsa-Schön 1996, 11, 17–21, 36.) Romanit ovat yhtä aikaa etniseltä identiteetiltään suomalaisia ja omanlaiseen kulttuuripiiriin kuuluvia romaneja. Romanien suomalaiseen identiteettiin liitetään vahvasti isämaallisuus, sillä he puolustivat suomea muiden rinnalla sodissa ja heillä on samat oikeudet kuin muillakin suomen kansalaisilla. (Suonoja & Lindberg 1999, 41.)

2.5 Etnissensitiivisyys

Etnissensitiivisyys tarkoittaa samaa kuin kulttuuriherkkyys. Syksyllä 2008 Tampereella Essi-projektin loppuseminaarissa Länsi-Suomen lääninhallituksen suunnittelija Tuula Lindberg viittasi kulttuuriherkkyyteen, pitäen sitä tärkeänä romaneja kohdatessa. Hän määrittelee kulttuuriherkkyyden olevan kulttuurissa vaikuttavien tekijöiden tunnistamista palvelukohtaamisissa. Tieto toisen kulttuurin tavoista ja historiasta on eduksi kohtaamisissa. Tosin ei kuitenkaan ole hyvä olla yliherkkä, koska silloin tulee väärin käsityksiä. (Lindberg 2008.) Kulttuurin merkityksen ymmärtäminen vaikuttaa työntekijän arvoihin, taitoihin ja tietoihin (Devore, 2002, 34). Etnissensitiivisyyden keskeisiä osia ovat suvaitsevaisuus, tukeminen sekä hyväksyminen (Gutiérrez 2002, 44). Etnissensitiivisyys on erityisen tärkeää etenkin silloin, kun ollaan tekemisissä sellaisen etnisen vähemmistön kanssa, johon liittyy paljon ennakkoluuloja. Lisäksi etnissensitiivisyyttä tarvitaan, kun kohdattavan ihmisen kulttuuri eroaa selkeästi omasta kulttuurista. (Markkanen 2003, 230.)

Elämän ongelmien hahmottamisessa ja ratkaisussa ovat suuressa roolissa etnisyyden ja sosiaalinen asema. Etnisyyden ja sosiaalisen luokan välillä on yhteys, jota voidaan kutsua ”etniseksi luokaksi”. Etninen luokka antaa syvempää ymmärrystä siitä, miten etnisyyden koetaan yksilö ja perhetasolla. Etnisyyden ja sosiaalisen luokan välinen suhde on osa etnistä todellisuutta, johon etnissensitiivinen lähestymistapa kiinnittää huomiota. (Devore 2002, 33.) Etnissensitiivisyys haastaa stereotyyppisiä ja saa miettimään aiempia malleja sekä käytäntöjä. Lisäksi on tärkeää tunnistaa syrjintää tukevia rakenteita. (Devore 2002, 37, 40.)

Etnissensitiivisyyden pohjana on ajatus yhteiskunnan monikulttuurisesta luonteesta ja visiot siitä, mitä positiivista voidaan saavuttaa oppimalla muista kulttuureista. Etnissensitiivisyydessä on otettava huomioon erilaisten ryhmien tekemät valinnat, arvot ja heidän ainutlaatuiset tarpeensa. Etnissensitiivisen lähestymistavan tulisi luoda ja uudelleen luoda organisaatioita sekä ohjelmia, joissa etnisistä vähemmistöistä tunnetaan vastuuta ja heitä kohtaan tunnetaan myötätuntoa. Tärkeä päämäärä on myös saada yksilöt ja perheet sekä ryhmät tuntemaan ylpeyttä identiteetistään. (Gutiérrez 2002, 44, 46.) Etnissensitiivisen työskentelytyönteon omaksuminen edellyttää seuraavia asioita; perustiedot psykologiasta, oman alan ja sen

arvojen tunteminen sekä positiivinen suhtautuminen niihin, oman etnisyyden ja sen vaikutuksen tiedostaminen, kyky omaksua etnissensitiivisyys ja ymmärrys etnisyyden vaikutuksesta jokapäiväiseen elämään. (Devore 2002, 34.)

Etnissensitiivisellä sosiaalityötä tekevällä työntekijällä, on monia hyviä ominaisuuksia. On selvää, että etnissensitiivisyys vaatii kykyä työskennellä erilaisten etnisten ryhmien kanssa yli sosiaalirajojen. Työntekijä tietää omat arvonsa, tietonsa ja taitonsa ja osaa soveltaa niitä tilanteen vaatimalla tavalla monikulttuurisessa ympäristössä. Merkittäviä työkaluja ovat myös hyvät kommunikointitaidot ja sisäisten sekä ulkoisten konfliktien käsittely kyky. Työntekijän tulee sietää epämukavuutta ja epävarmuutta törmätessään kielimuurin, vastustukseen, ristiriitoihin ja muihin haastaviin asioihin. Hyvä etnissensitiivinen työntekijä antaa asiakkaalle tilaa toimia itse. Hän tietää, milloin on aika astua syrjään. Etnissensitiivisyyden kehittyminen jatkuu koko työuran ajan. (Gutiérrez 2002, 46–47.) Työssämme on etnissensitiivinen lähestymistapa ja pyrkimyksemme on kehittyä kulttuurierkemmiksi, jotta tulevaisuuden työssämme pystyisimme paremmin kohtaamaan erilaisista kulttuuritaustoista tulevia asiakkaita.

Romaneihin liittyvässä tutkimuksessa tarvitaan paljon etnissensitiivisyyttä. Erilaisuuden esille tuovissa tutkimuksissa on tärkeää pyrkiä näkemään kokonaiskuva eriarvoisuuksineen ilman rasistisia asenteita tai etnisen vähemmistön eksoottisuuden liikaa korostamista. Lähtökohdat ja tarkoitus vaikuttavat merkittävästi tutkimuksen tekemiseen. Tutkija voi toimillaan vaikuttaa kulttuurin arvostukseen, sen asemaan ja ihmisten haluun säilyttää kulttuuri. Romaneihin liittyvän tutkimuksen suuria haasteita ovat erityisesti tapaperinteeseen ja siihen suhtautumiseen liittyvät asiat. Tutkimukseen liittyvällä etnisellä yhteisöllä on omat syynsä salata joitakin asioita. Yksi salaamisen syistä on itsesuojelu. Romanit haluavat varjella omaa tapakulttuuriaan. Tutkimuksen tekijöiden onkin tärkeä miettiä, mitä oikeasti työn kannalta tarvitsee käsitellä. Eritoten tabuaiheiden käsittely ihmisryhmää loukkaamatta on haasteellista. (Kopsa-Schön 1996, 10–11.)

3 ROMANIEN MATKA HISTORIAN HAVINASSA

3.1 Suomen romanien historiaa

Romanit kantavat historiaansa mukanaan, niin kuin me kaikki. Meihin vaikuttaa henkilöhistoriamme, suvun ja kansanhistoria. (Lindberg 2008.) Romanien historian tunteminen on tärkeää nykyhetken tuntemisen kannalta. Keijo Svart (2010 a) kertoo historian merkitsevän romaneille tosi paljon, vaikka historia onkin varsin surullinen. Se kertoo kuitenkin

mustalaisten mestarillisen ja ritarillisen selviytymistarinan.

Romanien tarkka alkuperä on hämärän peitossa. Romanien alkuperästä on monia eri teorioita, mutta eniten kannatusta on saanut se että romanit ovat lähtöisin Intiasta. Tarkkaa syytä romanien lähtöön Intiasta ei tiedetä. (Kirkkohallitus 2005, 8.) Ensimmäiset maininnat romaneista Euroopassa ovat 1300-luvun alusta (Kirkkohallitus 2005, 8). Vuoteen 1430 mennessä romanit olivat levittäytyneet Länsi-Eurooppaan asti (Ollikainen 1995, 20). Romanit saapuivat Pohjoismaihin 1500-luvun alussa (Suomen Romanifoorumi Ry i.a).

Romanit liikkuivat perhekunnittain jakautuneena vankkureilla. Ryhmissään romanit kiertelivät lähiseutuja etenkin kesäaikaan. Poliittinen ja taloudellinen tilanne sekä vainot ja karkotukset saivat ihmiset kulkemaan paikasta toiseen. Kiertely ei siis ollut itsestään selvä vaihtoehto romaneille. Kiertelevä elämäntapa myös osaltaan vaikeutti yhteiskuntaan sopeutumista. (Ollikainen 1995, 20, 42–43.) Romanien kohtaama vihamielisyys nopeutti heidän leviämistään Eurooppaan (Kirkkohallitus 2005, 8). Yksi asia, missä vihamielisyys romaneja kohtaan tulee selkeästi esille, on romanien vieminen keskitysleirille Toisen maailman sodan aikana (Ollikainen 1995, 24). Romanien uskollisuus omalle kulttuurilleen aiheutti ristiriitaa suhteessa valtaväestöön. Sen takia romanien mahdollisuudet yhteiseloön ja toimeentuloon olivat pienet. (Kirkkohallitus 2005, 8.)

Ensimmäiset romanit tulivat Suomeen 1559 (Markkanen 2003, 43). He saapuivat Ruotsin kautta Suomeen paetessaan vainoja (Forsander & Ekholm 2001, 99). Joitakin perheitä lie-
nee tullut Venäjänkin puolelta (Ollikainen 1995, 67). Ruotsi-Suomessa romaneihin suhtau-
duttiin kielteisesti: heitä karkotettiin maasta, pakotettiin muuttamaan Itä-Suomeen, evättiin
oikeus sairaanhoitoon (Forsander & Ekholm 2001, 99). He joutuivat samojen ennakkoluu-
lojen kohteeksi kuin muuallakin Euroopassa (Kirkkohallitus 2005, 9).

Vuonna 1809 Suomen siirtyessä Venäjän vallan alle olivat erityislakien painopisteenä ro-
manien sopeuttaminen ja valvonta (Kirkkohallitus 2005, 9). Vuonna 1900 valmistuneessa
Wallen komitean mietinnössä sulauttaminen oli keskeisenä ajatuksena. Mietintö ei huomi-
oinut romanien näkökulmaa ja heitä ei ollut sitä laatimassa. Sulauttamiseen pyrittiin tukah-
duttamalla romanikulttuuri. (Ollikainen 1995, 70.) Suomi itsenäistyi vuonna 1917, mutta
romanit saivat täysivaltaisen kansalaisuuden vuonna 1919. Käytännössä heidän eriarvoisuu-
tensa kuitenkin jatkui (Kirkkohallitus 2005, 10; Kortelainen 1996, 81.)

Suomessa jokaisella romanisuvulla oli oma kiertelyalueensa. Majoittuminen tapahtui eri
taloissa, jotka yleensä olivat jo entuudestaan tuttuja. Vanhat romanit kokevat kiertelyn ajan
hyvänä aikana, vaikka elämä oli kovaa. Kaikki Suomen romanit eivät kierrelleet, esimer-
kiksi Länsi-Suomessa ja Savossa joillakin romaneilla oli omia tiloja. (Markkanen 2003, 12–
13, 51, 111; Ollikainen 1995, 74.) Romaneiden toimeentulo oli niukkaa, ja heidän pääasial-
liset tulonlähteensä liittyivät maaseudun elämään. Hevosten kasvattaminen, myyminen ja
hoitaminen oli useille pääasiallinen ammatti, jonka ohella tehtiin käsitöitä, ennustettiin,
autettiin maataloustöissä ja tehtiin muita palveluksia. (Ollikainen 1995, 74.)

1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenien aikana tapahtunut yhteiskunnallinen muutos,
johon liittyi teollinen vallankumous ja elinkeinorakenne muutos, nostivat esiin koulutuksen
hankkimisen merkityksen. Romanit kokivat koulun uhkana kulttuurilleen ja heidän oli
myös vaikea käydä koulua ulkoisten olosuhteiden kuten asunnottomuuden vuoksi. (Suomen
Romanifoorumi Ry i.a.; Pulma 2006, 168.) Toisen maailman sodan aikana Suomi ei luovut-
tanut romanejaan Saksan vaatimuksista huolimatta (Kirkkohallitus 2005, 10). Romanit
osallistuivat Suomen ja Venäjän väliseen sotaan, mikä vahvisti romanien ja valtaväestön

yhteenkuuluvuutta (Kirkkohallitus 2005, 10; Pulma 2006, 163). Vaikka suurin osa romanimiehiä oli rintamalla, osa romaneja oli sijoitettu erityistyöleireille Suomessa (Pulma 2006, 163). Karjala oli romaneille tärkeä asuin alue ja sodan jälkeen romanit joutuivat lähtemään evakkoon. Evakkoon lähteneet romanit päätyivät kaupunkeihin slummialueille. (Ollikainen 1995, 74.)

1950-luvulla romanien sulauttaminen oli yhä tavoitteena. Mustalan komitean mietinnössä romanit leimattiin irtolaisiksi sekä häiriköiksi ja romanien ammattien katsottiin olevan huonoja. (Markkanen 2003, 45–46; Pulma 2006, 172). Teollistumisen ja kaupungistumisen myötä romanien elämässä murros, jonka vuoksi heidän perinteisesti harjoittamansa ammatit kävivät tarpeettomiksi. Murroksen seurauksena romaneita rupesi muuttamaan kaupunkeihin sekä Ruotsiin. (Markkanen 2003, 13.) 1956 perustettiin Mustalaisasiain neuvottelukunta sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen. 1960-luvun lopulla alettiin keskustella romanien asemasta ja romanit alkoivat toimia aktiivisemmin yhteiskunnassa muun muassa perustamalla ja aktivoimalla järjestöjä. (Forsander & Ekholm 2001, 100.) Muun muassa vuonna 1967 perustettiin Suomen Romaniyhdistys, joka huolehtii yhteiskunnallisesta etujärjestötoiminnasta, pyrkii ehkäisemään syrjintää ja taistelee ihmisoikeuksien puolesta (Forsander & Ekholm 2001, 102; Rauhala 2010).

1970-luvulta lähtien romanikysymyksen käsittelyyn on tullut monikulttuurinen näkökulma, joka on luopunut assimilaatiopolitiikasta ja ottaa huomioon kulttuuriin liittyvät erityispiirteet (Suomen Romanifoorumi Ry i.a). 1970-luvulla romanien elinolot paranivat elinolojen, koulutuksen ja kielen aseman suhteen. Erilaisia mietintöjä valmistui, perustettiin toimikuntia ja tehtiin konkreettisia muutoksia: romanien koulutuksen, toimeentulon, asumisen ja kielen suhteen. Huoltoapu lakiin tehdyt muutokset velvoittivat valtion osallistumaan romanien huoltoavun ja lastensuojelun kustannuksiin sekä valvomaan lain toteutumista käytännössä. (Ollikainen 1995, 72.) Romaneille ryhdyttiin järjestämään asuntoja valtion budjettilvaroilla, mikä pohjasi 1975–1981 voimassa olleeseen erityisasuntolakiin. Suurin osa romaaneista muutti tuolloin vuokra-asuntoihin (Forsander & Ekholm 2001, 100).

1980-luvulla romaneja alettiin laajemmin kouluttaa organisoituneesti ja työllistämisarvoihin. Romaneille järjestettiin muun muassa hevosenhoitaja kursseja, vaatetus- ja ompelukursseja, koulunkäyntiavustajan kursseja. 1980-luvun lopulla myös hyväksyttiin romanikieli kouluopetukseen. (Ollikainen 1995. 72, 78.) Vuonna 1989 Mustalaisasiain neuvottelukunta muuttui Romaniasian neuvottelukunnaksi ja muuttui pysyväksi toimielimeksi, jonka tehtävänä on palvella romanien ja viranomaisten yhteistyötä. Romaniasiain neuvottelukunta koostuu nykyään puoliksi romanien edustajista ja puoliksi valtaväestön edustajista. (Forsander & Ekholm 2001, 100.)

1990-luvulla romanien aseman parantamista jatkettiin tekemällä uudistuksia ja perustamalla yhdistyksiä. 1990-luvun alussa romanit saivat oman koulutusyksikön. (Forsander & Ekholm 2001, 102.) Romaniyhdyshenkilöiden yhdistys (Ryhdy) perustettiin vuonna 1993. Yhdistyksen tavoitteena on toimia yhdyshenkilö verkostona ja auttaa romaneja sekä valtaväestön työntekijöitä. (Rauhala 2010). Vuonna 1995 tapahtuneen perustuslain uudistuksen johdosta romanit tunnustettiin etniseksi vähemmistöksi ja valtiolle tuli velvollisuudeksi romanien kulttuurin turvaaminen sekä kielen kehittäminen. (Forsander & Ekholm 2001, 102). Seuraavana vuonna perustettiin Gypsies Future, joka on laitos- ja sijaisperhenuorten tukiyhdistys (Rauhala 2010). Vasta vuoden 1999 romanipoliittisen strategian mietinnössä otettiin romanit mukaan ja asetettiin tavoitteeksi syrjinnän estäminen. (Markkanen 2003, 46, 49.)

3.2 Suomen Romanikulttuurin yleiset piirteet

Airi Markkasen (2003) gradututkimuksesta ”Luonnollisesti–etnografinen tutkimus romaninaisen elämän kulusta” nousee esiin romanien oma romaniksi määrittely tapojen noudattamisen perusteella. Romanikulttuurin ytimessä on tapojen noudattaminen. Kulttuurin noudattamisen tapoineen pitää olla mielekästä ja ei pakotettua toimintaa, joka on osa elämää. Kulttuurin tapojen tunteminen ja noudattaminen saavat ihmisen kasvamaan ja olemaan osa ryhmää. Eri ikäryhmille on erilaiset odotukset, oikeudet sekä velvollisuudet. Romanikulttuurissa on paljon ikä- ja sukupuolisidonnaisia tapoja. Tapojen noudattaminen vaihtelee

jonkin verran alueittain ja suvuittain, mutta periaatteet ovat kaikille samat. (Markkanen 2003, 3, 10, 63, 69, 234.) Romanian kanssa työskennellessä traditioiden tunteminen on tärkeää, koska ne vaikuttavat romanien päivittäiseen elämään. (Forsander & Ekholm 2001, 104–105).

Romanien tapakulttuuri perinteineen eroaa selkeästi valtaväestön arvojärjestelmästä. Valtaväestön ei tulisi nähdä yhden huonosti käyttäytyvän henkilön edustavan koko ihmisryhmää ja sen kulttuurin yleisiä tapoja. Romanian tapakulttuurissa ja moraalissa tulevat esille yleisitämaisuus, vanhatestamentillisuus ja kristillinen perintö. Vaeltaessaan romanit ovat omaksuneet kulttuuriinsa moraalisia ja uskonnollisia käsityksiä niistä kulttuureista, joiden parissa he ovat pisimpään oleskelleet. Suomen romanien kulttuurissa on yhä jäljellä monia 1500-luvun Ruotsi-Suomen kristillisiä tapoja, jotka valtaväestön parista ovat jo hävinneet pois. (Romano Missio i.a. d.) Romanian kulttuurissa ja valtaväestön kulttuurissa on monia samoja asioita. Romanit esimerkiksi viettävät samoja juhlia kuin muut suomalaiset, syövät tavallista kotiruokaa ja pitävät kahvittelua tärkeänä. (Markkanen 2003, 169.)

Keskeisiä arvoja romanikulttuurissa ovat vanhat ennen nuoria ja miehet ennen naisia. Naiset ovat miesten alapuolella arvoasteikossa, mutta he eivät ole alistuneita. Naiset toimivat usein sovittelijoina ja pitävät yllä järjestystä. Miesten tehtävänä on elättää perhe ja edustaa sitä. Naiset kantavat päävastuun kodin- ja lastenhoitoon liittyvistä asioista kuten kotitöistä ja virastokäynneistä, näin on vaikka nainen olisikin töissä. Voikin sanoa miehen olevan perheen pää naisen ollessa sen sydän. Omalla maaperällään nainen on alueensa valtiatar, jota myös mies tottelee. 50-vuoden ikäisenä alkaa vanhuus ja silloin saadaan syvä kunnioitus. Vanhat miehet ovat arvoasteikossa ylimpänä ja heti sen jälkeen tulevat vanhat naiset. Vanhoilla ihmisillä on johtoasema nuorempiin nähden ja he ovat suvun auktoriteetteja. Vanhoja tulee kaikessa toiminnassa kunnioittaa ja heitä teititellään. (Markkanen 2003, 31, 75–76, 81, 126, 161, 171, 173–175, 177, 231–232, 238.)

Romanien lapset pyritään kasvattamaan sisälle kulttuuriin jo pienestä pitäen. Romanian tavoitteena on kasvattaa lapsensa vastuuntuntoisiksi yhteisöä ja perhettä kohtaan, tuntemaan oman kielensä ja kulttuurinsa ja kaikkien kanssa toimeentuleviksi ihmisiä. Hyvinä

ominaisuuksina toisissaan romanit pitävät tunteiden lämpöä, perheen yhteenkuuluvuutta ja yhteydenpitoa muihin romaneihin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2000, 7.) Lapsien tulisi oppia hyviä käytöstapoja ja vaatimattomuutta. Kulttuurin oppiminen tapahtuu lähinnä mallioppimisen kautta. Tytöillä ja pojilla on omat erilaiset roolinsa, jotka alkavat näkyä kouluikänsä tultaessa. Tytöt alkavat harjoitella kotitöitä ja pojat puolestaan saavat olla vapaammin. Kerrostaloissa asuminen on vähentänyt niin sanottuja poikien töitä, joten heillä ei enää ole samanlaisia velvoitteita kuin aiemmin. Monesti romaneilla lapsuus ja nuoruusaika jäävät valtaväestöä lyhyemmiksi varhaisen perheen perustamisen ja vastuunoton vuoksi. (Markkanen 2003, 105, 108, 109–110, 112, 123, 234–235.)

Murrosikänsä tultaessa romanien sukupuoliroolit eriytyvät ja tulevat näkyvämmiksi. Tytöt kohtaavat enemmän käytökseen liittyviä odotuksia. Vanhemmat eivät kerro nuorille aikuisuudesta, vaan tieto on hankittava ikätovereilta, sisaruksilta tai muualta kuten koulusta. Murrosiässä häveliäisyys korostuu ja tehdään valinta kantaa romanien pukua. Puvun päälle laittaminen nostaa nuoren asemaa ja siirtää hänet nuorten joukosta aikuisten joukkoon. Tytöillä puku on merkki naimavalmiudesta, puvun päälle laitettuaan he voivat romanien perinteiseen tapaan karata miehen matkaan ja perustaa perheen. Monien nuorten naisten koulun käynti katkeaa heidän ollessaan 15–16-vuotiaita. Romanipoikien olisi muutettava pois kotia 16–17 vuoden ikäisinä. Aikuistuva nuori ei voi asua vanhempiansa luona, sillä kulttuurillisista syistä samassa asunnossa asuminen on hankalaa. Muun muassa äiti ja poika sekä isä ja tytär eivät voi enää istua vierekkäin. (Markkanen 2003, 74–75, 81, 98, 124–125, 129, 144–146, 148–149, 221, 234.)

Romanien parin muodostuksessa rakkaus ja tunne ovat määräävät. Vihasukuun tosin ei ole hyväksyttävää mennä. Nuoripari osoittaa yhdessä olonsa karkaamalla. Kirkkovihkiminenkin on saanut lisää arvostusta romanien keskuudessa. Pari sopii karkaamisesta keskenään ja nainen lähtee miehen matkaan sovittuna ajankohtana. Parin päivän kuluttua suvun vanhimmat alkavat selvittää, kuka vävyehdokas on. Mikäli vävyä ei heti hyväksytä, suvun korkeimmassa asemassa oleva henkilö käy hakemassa naisen pois. Valtaväestön edustajan matkaan lähtenyt ei tavallisesti haeta takaisin. Pari voi karata uudestaankin, monesti joudutaan karkaamaan muutaman kerran ennen kuin naisen annetaan olla miehen kanssa. Pois-

sa vanhempien silmistä ollaan viikosta kuukausiin. Palaaminen on merkki hyväksynnästä ja liiton vakavuudesta. Romanit avioituvat miehen sukuun. (Markkanen 2003, 143–144, 146–147, 192.) Avioparin erotessa lapset kuitenkin yleensä jäävät äidille (Svart 2010 a).

Tavallisesti romanit saavat lapsensa alle 20-vuotiaana, joten suvun tarjoama tuki lapsen kasvattamisessa korostuu. Mahdollinen raskaus pyritään aina kätkemään viimeiseen asti, vaikka lapsia pidetään toivottuina. Perhe ja suku ovat tärkeitä, perheet usein ovat niin sanottuja laajennettuja perheitä. Kerrostalo asuminen tosin pakottaa romanit elämään ydinperheinä tai yksinhuoltajina. (Markkanen 2003, 70, 73, 76, 78, 104, 108, 150.) Perhe ja suku ovat tuki ja turva romaneille (Sosiaali- ja terveysministeriö 2000, 8). Yhteisöllisyys sekä perhesiteet ovat auttaneet romaneita selviytymään läpi historiansa (Forsander & Ekholm 2001, 103). Romanit pyrkivät auttamaan toisiaan, ja siksi romaneissa ei esimerkiksi ole paljon asunnottomia heidän toisilleen tarjoaman tuen vuoksi. (Markkanen 2003, 74–75; Forsander & Ekholm 2001, 100.) Keskinäiseen auttamiseen liittyy myös kasvattilapsien ottaminen ja omien vanhusten hoitaminen perheen parissa. Romanit itse sanovat, että he ovat koko suvun kasvattamia ja että heillä on monta kotia. (Markkanen 2003, 74–75, 98, 101.) Lisäksi vammaiset ja sairaat on pyritty hoitamaan kotona (Forsander & Ekholm 2001, 101, 103, 105).

Romanikulttuurissa asiat jakautuvat henkiselällä ja aineellisella tasolla puhtaaseen ja likaiseen. Puhtauden ja likaisuuden käsitykset ovat läsnä kaikessa tapakulttuurissa. Puhtaaksi koetaan yläosiin liittyvät asiat, esimerkiksi pöydät ja vartalon yläosa. Likaiseksi koetaan puolestaan alaosiin liittyvät asiat, kuten lattia ja kehossa vyötärön alapuolinen alue. Tavoissa tärkeää on pyrkiä välttämään likaista ja kunnioittaa puhdasta. (Markkanen 2003, 67.) Alhaalla olevia asioita ei saisi nostaa ylös eikä ylhäällä olevia asioita laittaa alas. Puhtaustavat tuovat omat sääntönsä pyykin pesuun, ruoan ja ruokailuvälineiden käsittelemiseen, henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtimiseen sekä terveydenhuoltoon ja vuorovaikutukseen liittyviin asioihin. (Romano Missio i.a. d.) Muun muassa vastasyntyneen äidillä, sairailta ja vanhoilla on omat astiansa. Puhtauteen ja likaiseen liittyy henkiselällä tasolla ja vuorovaikutuksessa häveliäisyys. (Markkanen 2003, 151, 163, 236, 238.) Asumisessa välttä-

mis- ja puhtaussäädökset usein tuovat haasteita, sillä asuntoa saatetaan joutua vaihtamaan useastikin. (Forsander & Ekholm 2001, 100).

Romaneille tunteet, etenkin kunnian ja häpeän tunteet, ovat merkittäviä. Tunteiden ilmaisemisessa on omat mallinsa, esimerkiksi häpeä näytetään usein konkreettisesti muun muassa peittämällä kasvot tai poistumalla paikalta. Romanikulttuuri on yhteisökulttuuri, jossa yksilön tekemiset heijastuvat yhteisöön ja yhden ihmisen asiat koetaan koko yhteisön asioiksi. (Markkanen 2003, 237–238.) Rikkomuksen tapahtuessa yhteisön sisällä päätetään rangaistuksesta, joka tavallisimmin on moraalinen maineen menettäminen. Rangaistuksella on suuri teho ja se saattaa myös vaikuttaa rikkoneen henkilön lähiomaisten maineeseen. Romanien keskuudessa noudatetaan väistämis- ja välttämismekanismia, mikäli toiselle on aiheutettu vakavaa vahinkoa. Tuolloin rikkeeseen syyllistynyt lähisukulaisineen pyrkii kaikin tavoin välttämään vahingon kärsineitä. (Romano Missio i.a. d.) Romaneilla esiin tulevat ongelmatilanteet pyritään pääsääntöisesti selvittämään omassa piirissä sotkematta mukaan ulkopuolisia (Markkanen 2003, 27).

Romanikulttuurissa ei haluta jättää kuolevia yksin, vaan heidän kanssaan vietetään aikaa loppuun asti. Romanien hautajaistavat poikkeavat jossain määrin valtaväestön tavoista. Ensinnäkään sanaa kuolema ei haluta käyttää. Hautajaisiin voivat tulla kaikki, jotka ovat kokeneet vainajan itselleen tärkeäksi tai haluavat tukea omaisia. Vainaja laitetaan arkkuun heti kuoltua ja pari viikkoa sen jälkeen järjestetään yövalvojaiset, joissa muistellaan kuollutta ja lauletaan lauluja. Yövalvojaisia seuraavana aamuna järjestetään normaalit kirkolliset hautajaiset ja muistotilaisuus. Hautajaisprosessi on kautta linjan hengellinen. Vainajan omaisuus hävitetään koruja, käsitöitä, kuvia ja huiveja lukuun ottamatta. (Markkanen 2003, 200–204, 209.) Romanit haluavat olla omaisten tukena vierailamalla pois nukkuneen läheisten luona säännöllisesti. Haudan hoito ja haudalla vierailu koetaan tärkeiksi asioiksi. (Romano Missio i.a. d.)

Työtämme varten halusimme selvittää romanien toivomuksia heidän kulttuurinsa huomiointiin liittyen. Kysyimme asiaa Keijo Svatilta. Hän toivoisi valtaväestön edustajien noudattavan romanikulttuurin yleisiä puhtaus ja siveys tapoja romaneja kohdatessa. Esi-

merkkinä hän mainitsee käsien pesun ennen kahvittelua tai ruokailua, kun ollaan vierailemassa romanikodissa. Lisäksi hän toivoo, että häveliäisyysasioista ei keskusteltaisi. Svartin mukaan romaneita kohdatessa olisi myös toivottavaa pukeutua siveellisesti ja suhtautua kunnioittavasti vanhempiin ihmisiin. (Svart 2010 a.)

3.2.1 Pukeutuminen

Suomen romanien huomiota herättävin tuntomerkki on hieno ja ylväästi kannettu romani-puku, joka on heidän kansallisasunsa. Suomen romanien puvut ovat ainutlaatuisia, sillä niitä ei käytetä missään muussa maassa. Puvun malli on peräisin 1920–1930-luvuilta. Nykyisen muotonsa puku sai 1960-luvulla. Romaniasun päälle laittaminen on henkilön oma valinta, ja naisilla romanihameen laittaminen on merkki aikuisuudesta. Asua käyttöä ei saa lopettaa, kun sen kantamisen on kerran valinnut. Puvun pitämisessä on kuitenkin joustoa työelämässä, esimerkiksi sairaalaympäristössä. Romani ei saisi näyttäytyä vanhemmille lainkaan ilman pukua. Alastomuus noin yleensäkin koetaan hyvin häpeälliseksi. Romaneille oikeanlainen ulkoasu tuo kunniaa ja arvostusta. (Markkanen 2003, 128–134, 138, 234)

Naisen täysasuun kuuluu röjy, päällysröjy, hame, esiliina, takki, korut ja korkokengät. Juhla- ja arkipuvulla ei ole merkittävää eroa. Puku tehdään käsityönä ja se on hinnakas, joten asun hankkimiseen voi saada avustusta sosiaalitoimistosta. Nilkkoihin asti ylettyvä ja peittävä musta samettihame koostuu useammasta kerroksesta. Röijyn eli puvun yläosan värillä ei ole väliä. Esiliinan käyttäminen on vapaaehtoista. Päällysvaatteena käytetään asuun sopivaksi leikattua nahkatakkia, turkkia tai villatakkia. Jalkineina ovat korkokengät. Mikäli naisella on päähine, niin se on yleensä liina. Ennen varsinaisen romaniasun pukeamista tyttö pukeutuu yleensä pitkään mustaan vekkarihameeseen ja pitkähihaiseen peittävään yläosaan. Miehet alkavat kiinnittää huomiota pukeutumiseensa murrosiästä lähtien. Heidän tulisi käyttää pitkähihaisia kauluspaitoja, liiviä, prässättyjä pitkiä suoriamustia housuja tai pussihousuja, pusakkaa tai nahkatakkia ja lakerikenkiä sekä mahdollisesti lakkia. Miesten puku vakiintui 1930-luvulla. (Markkanen 2003, 131–140.)

3.2.2 Romani kieli ja musiikki

Romanikulttuuri on ennen kaikkea suullinen kulttuuri, jossa puhutulla kielellä on tärkeä asema. Eri maiden romanien kielessä on samankaltaisuutta, vaikka kieli elää koko ajan. Suomen romanien kielessä on sanoja lainasanoja sanskriitista ja myös suomen kielen sanoja joukossa. Eri maiden romanit ovat ottaneet asuinmaansa kielestä lainasanoja omaan kieleensä. Romanikielessä on erilaisia murteita, mutta eri maiden romanit usein pystyvät ymmärtämään toistensa kieltä. (Markkanen 2003, 60–62.) Romanikieltä on opettamisen helppotumisen vuoksi yritetty yhtenäistää, mutta tuloksetta. (Ollikainen 1995, 56, 58.) Suomen romanit eivät mielellään opeta romanikieltä valtaväestöön kuuluville, kun taas Itä-Euroopan romanit puolestaan ovat hyvillään jonkun taitaessa heidän kieltään. (Markkanen 2003, 60–62.)

Romanikielen asema on heikentynyt 1900-luvun aikana, sillä 1900-luvun alussa poliittinen asennoituminen romanikieleen oli kielteinen. Sitä ei käytetty julkisesti eikä opetettu kouluissa. Lisäksi vanhemmat romanit olivat riippuvaisia talviyöpymisessä valtaväestöstä. Noihin aikoihin romanit elivät vielä kierrellen. Asumisen muuttuessa kaupunkikeskeiseksi asumiseksi perheet muuttuivat valtaväestön tavoin pienemmiksi ydinperheiksi. Useita sukupolvia käsittävän suurperheen pienentymisen myötä on sukupolvien välinen vuorovaikutus vähentynyt. Isovanhempien on ollut vaikeampi opettaa tapaperinteitä sekä kieltä lapsen lapsilleen, mikä on vaikuttanut siihen, että nuorempien romanien pääkieleksi on muotoutunut suomi. Romanikieltä käyttää eniten vanhin väestö, mutta keski-ikäiset ja nuoretkin ymmärtävät romanikieltä. 1900-luvun loppu puolella kielen asema alkoi parantua, kun romanikielen opettajien koulutus ja romanikielisen opetusmateriaalin tuotanto aloitettiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2000, 6–7.) Nykyään silti nuoret romanit eivät osaa romanikieltä yhtä hyvin kuin vanhat. Kielen uhkana on yhä taitajien katoaminen ja kielen muuttuminen sekakieleksi. (Markkanen 2001, 60–62.)

Romanien musiikki heijastelee heidän kulttuuriaan. Omat tarinat ja laulut ovat hyvin tärkeitä. Romanien lauluperinne juontaa kiertelyn aikaan, jolloin heillä oli tapana laulaa kulkiesaan paikasta toiseen. (Markkanen 2003, 64, 83, 233.) Perinteiset romanilaulut ja sävelmät

ovat ottaneet paljon vaikutteita suomalaisesta musiikkikulttuurista. Erityisen tärkeitä esikuvia ovat olleet kansanlaulut. Laulujen esitystapa on yleensä erilainen kuin valtaväestöllä sekä äänenkäytöllisesti, että eleellisesti. Perinteisten laulujen omintakeinen esittämissyyli on siirtynyt myös hengellisten laulujen ja tanssimusiikin esitykseen. Romanilaulut kertovat omaa kieltään romanien elämästä ja historiasta. Perinteiset laulut liittyvät pääasiassa kierteilyyn, rakkauteen, hevosiin, markkinoihin, vankiloihin ja uhitteluun. (Åberg i.a.)

4 ROMANIT JA KIRKKO

Luterilainen kirkko on syyllistynyt syrjintään katollisen kirkon tavoin (Kirkkohallitus 2005, 9). Martti Lutherin kielteinen kanta kiertolaisiin ja varoitukset romaneista sekä heidän hävittämisesä hyväksyminen vaikuttivat protestanttisten pappien suhtautumiseen (Ollikainen 1995, 32; Kirkkohallitus 2005, 9). Vuoden 1594 kirkolliskokouksessa päätettiin kieltää romaneilta kaikki kirkolliset palvelut (Ollikainen 1995, 31). Romanien vainajia ei haudattu pyhään maahan, lapsia ei kastettu, avioliittoon ei vihitty ja jopa sairaanhoito kiellettiin. (Kirkkohallitus 2005, 9.) Romanien ei katsottu pystyvän elämään kristityn tavoin tai kasvattamaan kristittyjä lapsia. (Ollikainen 1995, 31.) Vielä 1800-luvulla romanit olivat ongelma kirkon näkökulmasta. Tätä ongelmaa käsiteltiin Suomessa kuusilla valtiopäivillä, joiden tuloksena kirkko päätti ”auttaa” romaneja laajoilla toimenpiteillä. Romaneja koskevasta erillisestä lainsäädännöstä luovuttiin ja kirkonmiehiä kehoitettiin kasteopetuksella tekemään romaneista yhteiskuntakelpoisia. (Kirkkohallitus 2005, 10.)

Vastuuntunto romaneista heräsi kirkon piirissä 1900-luvulla (Romano Missio i.a. b). Seurakunnat eivät tuominneet romaneihin kohdistunutta sortoa eivätkä ottaneet kantaa romanien vähemmistökyseeseen. 1900-luvulla vapaat kirkkokunnat saivat laajaa kannatusta romanien parissa tekemänsä ahkeran lähetystyön vuoksi. Vapaisiin kirkkokuntiin liittyneet romanit perustivat myös omia seurakuntiaan. (Ollikainen 1995, 33–34.) Itsenäistyneessä Suomessa romanikyse otettiin esiin ensimmäistä kertaa vuoden 1933 kirkolliskokouksessa, jolloin romanien huono asema myönnettiin, mutta mihinkään toimenpiteisiin tilanteen parantamiseksi ei ryhdytty (Romano Missio i.a. b). Vasta 1900-luvun loppupuolella kirkkojen asenne romaneihin on havaittavasti muuttunut. Vuonna 1958 laajennettu piispainkokous antoi 16 kohtaa sisältävät ohjeet seurakunnille mustalaistyön järjestämiseksi. Ohjeissa ei kuitenkaan huomioitu romanien kulttuuria, eivätkä ne olleet käytännöllisiä tai selkeitä. Lisäksi ohjeita ei juurikaan toteutettu. (Ollikainen 1995, 33.) Vuonna 1964 perustettiin Suomen Vapaa Romanilähetys, joka tekee humanitääristä työtä ja lähetystyötä eri maissa (Forsander & Ekholm 2001, 102). Vuonna 1960 eri puolilla maata järjestetyillä evankelis-luterilaisen kirkon rovastikunnallisilla diakoniapäivillä otettiin esille romanien

hengellisen työn tehostaminen. Vuodesta 1963 lähtien diakoniatuimikunnat ovat järjestäneet romaneille perhe leirejä. (Romano Missio i.a. b.)

Vuonna 1987 Diakoniatuimikunnan asettama työryhmä saattoi valmiiksi uudet ohjeet ja mietinnön seurakuntien romanityöhön (Ollikainen 1995, 33). Arkkipiispa John Vikström (1982–1998) esitti puolestaan toimikaudellaan anteeksipyyntöä romaneille kirkon kielteisestä suhtautumisesta heihin (Romano Missio i.a. b.). Kirkon diakonia ja yhteiskuntatuimikunta ja romanit perustivat vuonna 1995 diakonia ja yhteiskuntatuimikunnan keskuksen romanien aloitteesta Kirkko ja romanit -työryhmän. Työryhmän tavoitteena on romanien erityiskysymysten ja kulttuurin tunnetuksi tekeminen sekä romaneihin suuntautuvan syrjinnän ja rasismien vähentäminen. (Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. a; Ollikainen 1995, 33). Vuonna 1995 pidettiin myös ensimmäinen romaninkielinen Jumalanpalvelus Turussa (Markkanen 2003, 188). Eri Euroopan maissa yksittäiset seurakunnat ovat tukeneet romaneita, mutta Euroopan protestanttisissa kirkoissa Suomen kirkon aloittama yhteistyö on ensimmäinen laatuaan. (Ollikainen 1995, 33).

4.1 Romano Missio Ry

Romano Missio Ry (entinen Mustalaislähetys) on kristillinen lastensuojelu- ja sosiaalialan palvelujärjestö. Mustalaislähetys perustettiin vuonna 1906 vastaamaan Suomen romanien aineelliseen ja hengelliseen hätään. (Romano Missio i.a c; Romano Missio i.a b; Rauhala 2010.) Alussa työ koostui lähetyspäivistä ja markkinakokouksista. Jo 1920-luvulla Mustalaislähetys pyrki luomaan hyvät suhteet kirkkoon valitsemalla evankelisluterilaisessa kirkossa toimivia henkilöitä yhdistyksen luottamusmiehiksi ja työntekijöiksi. Mustalaislähetys pyrki toiminnallaan herättämään sekä valtion, että kirkon viranomaisten vastuuntunnon romaneita kohtaan. (Romano Missio i.a. b.)

Sotien jälkeen Mustalaislähetys tuli kristillisen romanityön pääväyläksi, jolloin se luopui vapaakirkollisesta taustastaan ja hakeutui valtionkirkon yhteyteen (Pulma 2006, 164). Vuodesta 1951 lähtien Mustalaislähetys alkoi saada rahallista avustusta toimintaansa Kirkko-

hallitukselta ja paikallisseurakuntia pyydettiin auttamaan romaneita. Samoihin aikoihin 1950-luvun loppupuolella Mustalaislähetys alkoi tehdä yhteistyötä seurakuntien kanssa rippikoulujen tiimoilta. Vuonna 1997 Mustalaislähetys nimi muuttui Romano Missioksi. (Romano Missio i.a. b.)

Nykyään Romano Missio Ry tekee yhteistyötä seurakuntien ja seurakuntayhtymien kanssa ja on itsenäinen Kirkkopalveluiden jäsenjärjestö. Kirkko ja romanit -työryhmä on yksi Romano Mission ilmentymä. (Romano Missio i.a. b.) Romano Missiolla on yhteiskunnallisena palvelutehtävänä lastensuojelu (Rauhala 2010). Romano Missio ylläpitää perhekotia ja lastenkotia. Järjestön lastenkodissa on sekä romanien lapsia että valtaväestön lapsia. (Rauhala 2010; Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. c.) Järjestön kenttätyö koostuu arjen diakoniatyöstä, johon kuuluu esimerkiksi perheiden tukemista, päihdevalistustyötä, asiantuntija-avun tarjoamista sosiaaliviranomaisille ja romanivanhusten asunto-olojen parantamista sekä romanilasten koulunkäynnin turvaamista. (Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. c.) Lisäksi järjestö julkaisee Romano Boodos-lehteä (Romano Missio i.a. b.).

4.2 Romanit ja usko

Uskonto on yksi vaikuttavimmista kulttuuri-identiteetin elementeistä. Uskonnon ja romanien voikin sanoa aina kuuluneen yhteen. 1970-luvulta lähtien uskonnollisuus on vahvistunut ja uskonnollinen identiteetti uskalletaan tuoda julki. (Kopsa-Schön 1996, 146–147.) Nykyään romaneille oma usko ja sen esiintuominen esimerkiksi puheessa on tärkeää. Uskoon tuleminen on myös tuonut mukanaan uusia puhtaustapoja, joiden seurauksena esimerkiksi koristautuminen on jäänyt vähemmälle ja vanhojen romanilaulujen laulaminen on vähentynyt. Uskolla on vaikutusta myös unien tulkintaan, sillä romaneille on tärkeää antaa unilleen merkitys. (Markkanen 2003, 188–189, 192–195, 197.) TamRoma Ry:n puheenjohtaja kuvailee uskon merkitsevän koko romani heimolle paljon. Hän kertoo:

He ovat aina luottaneet Jumalaan ja Hänen avun antoon huolenpitoon. En ole koskaan tavannut enkä ole kuullut kerrottavan romanihenkilöstä, joka olisi ateisti. (Svart 2010 a.)

Markkasen (2003) mukaan romanit rukoilevat mielellään ja menevät hengellisiin kokouksiin. Etenkin lasten ja nuorten puolesta rukoileminen koetaan tärkeäksi. Yhteinen usko ja yhdessä rukoileminen lähentävät romaneja ja valtaväestöä. (Markkanen 2003, 190, 193, 195.) Kopsa-Schönin tutkimuksesta käy ilmi, että uskovat romanit kuuluvat yhteisöön, johon kuuluu myös valtaväestön edustajia. Uskovat romanit ovat enemmän tekemisissä valtaväestön edustajien kanssa kuin muut romanit. Uskovat romanit myös asettavat Kristuksen perinteidensä edelle. Uskoon tulemisen myötä romanit ovat joutuneet luomaan uutta ryhmä-identiteetistä riippumatonta yksilöllistä identiteettiä, sillä uskonto on myös vahvasti henkilökohtainen asia. Uskoontuloon liittyy henkilökohtainen kriisi, jonka myötä elämässä tapahtuu paljon muutoksia sekä yksilön suhteessa itseensä, että yhteisöönsä. (Kopsa-Schön 1996, 156–157, 162, 179.)

Juha Lepistö Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin toimipaikasta on tehnyt vuonna 2002 laadullisen opinnäytetyötutkimuksen aiheesta ”Suomen romanien käsityksiä uskossa olemisesta”. Hän haastatteli kolmea 30–40-vuotiasta romania ja piti 90 päivän ajan kenttäpäiväkirjaa selvittääkseen miten uskossa oleminen merkitsee ja näkyy romanin elämässä. Tutkimuksesta käy ilmi, että uskossa oleminen vaikuttaa romaniin hyvin kokonaisvaltaisesti. Uskoon näytetään suhtautuvan positiivisesti ja se koetaan tärkeäksi ja vakavaksi asiaksi. Mielenkiintoista on, että haastateltujen romanien mielestä uskossa voi olla useamman kerran elämänsä aikana, yleisimmin puhuttiin lapsuuden uskosta ja aikuisiällä saavutetusta uskosta. (Lepistö 2002, 2, 26.)

Haastatellut kuuluivat helluntaiseurakuntaan, mikä vaikutti paljon haastateltujen vastauksiin ja uskon käsityksiin. (Lepistö 2002, 24). Opinnäytetyö tuo esille, miten sukupolvet jakautuvat uskoltaan. 1960-lukua ennen syntyneet romanit, näyttävät pääasiallisesti kokevat luterilaisen kirkon hengelliseksi kodikseen, kun taas nuoremmat ovat löytäneet paikkansa helluntaiseurakunnasta. Helluntaisuusudessa romanit arvostavat uskonnollisten tunteiden ja kokemusten ilmaisun vapautta sekä puhdistavaksi koettua aikuiskastetta. Luterilaisuus ko-

ettiin sidotuksi liiaksi tietoon ja sanaan. (Lepistö 2002, 36, 42–44.) Lepistön kanssa samankaltaisia asioita on huomannut myös Tuula Kopsa-Schön. Hänen haastattelemistaan romaaneista kaikki 127 oli kastettu luterilaisen kirkon jäseniksi, mutta he kokivat silti vapaan kristillisyyden luterilaisuutta läheisemmäksi. Kopsa-Schönin mukaan romanit käyvät monien eri kirkkokuntien järjestämässä tilaisuuksissa omasta kotikirkostaan riippumatta. (Kopsa-Schön 1996, 36, 56–57.)

5 ROMANIEN TILANNE NYKYPÄIVÄNÄ

5.1 Romanit Euroopassa

Euroopassa on arviolta 7–9 miljoonaa romania. Romaneita on eniten Romaniassa, Bulgariassa, Makedoniassa ja Slovakiassa, joissa romanien perhekoot ovat suurimmat. Rekisteröinti on kuitenkin monesti hankalaa ja puutteellista esimerkiksi romanien liikkuvuuden vuoksi. Suurin osa romaneista on köyhiä ja syrjäytymisuhan alaisia tai syrjäytyneitä. Köyhyyden arvioidaan olevan nelinkertaista valtaväestöön verrattuna. (Suomen Unicef i.a.) Heikon aseman vuoksi Itä-Euroopasta tulee pakolaisia Suomeenkin (Forsander & Ekholm 2001, 103). Romanien rekisteröimättömyyden vuoksi monet romanilapset jäävät paitsi koulunkäynnistä sekä sosiaali- ja terveyden huollon palveluista. Romanilasten koulunkäyntiprosentti on maasta riippuen 16:n ja 15:n % välillä, eli ero valtaväestöön on huima. Monet lapset eivät käy esikoulua ja useat keskeyttävät koulun käynnin tai jäävät luokalle. Koulun keskeyttäminen on tyypillisempi ongelma kuin se, ettei koulua aloiteta ollenkaan. (Suomen Unicef i.a.)

EU-MIDIS (European Union Minorities and Discrimination Survey) toi esille vuonna 2009 valmistuneessa tutkimuksessaan, että romanit olivat tutkituista maahanmuuttaja- ja etnisistä ryhmistä syrjityimpiä. Tutkimus toteutettiin haastattelututkimuksena satunnaisotannalla ja siinä kartoitettiin syrjimiskokemuksia yhdeksällä eri osa-alueella, kuten työn hankinnassa, työssä, terveys- ja sosiaaliviranomaisten kohtaamisessa, koulussa, kaupoissa, ravintoloissa ja baareissa sekä pankkitoiminnassa. Tutkimuksen kohdemaita olivat Bulgaria, Tšekki, Kreikka, Unkari, Puola, Slovakia ja Romania. Tutkimuksessa keskityttiin lähinnä viimeisten 12 kuukauden aikaisiin kokemuksiin. Tutkimuksessa tuli ilmi, että keskimäärin joka toinen tutkimukseen osallistuneista romaneista oli kokenut syrjintää vähintään kerran viimeisen vuoden aikana. Syrjityt romanit kokivat keskimäärin 11 syrjintä tapausta yli 12 kuukauden jaksolla, mikä osoittaa heidän olevan alttiina kohtaamaan toistuvaa syrjintää. (European Union Agency for Fundamental Rights 2009, 2–5, 13–14.)

Maasta riippuen 66–92 % prosenttia romaneista ei raportoinut syrjintätapauksiaan organisaatiolle, jossa syrjintä tapahtui. Yleisin syy raportoimattomuuteen oli käsitys siitä, että raportoimisella ei ole mitään vaikutusta. Lisäksi suurin osa romaneista ei tiennyt omista oikeuksistaan tai auttavista tahoista. EU-MIDIS tutkimuksessa yksi neljästä romanista kertoi joutuneensa rasistisesti motivoituneen rikoksen uhriksi. Vastanneista maasta riippuen 65–100 % rikoksen uhriksi joutuneista ei ollut raportoinut tapausta poliisille. Pääsyy olla tuomatta ilmi rikosta oli, että he eivät uskoneet poliisin pystyvän tekemään asialle mitään. Tutkimuksen mukaan suurin piirtein yksi kolmesta oli joutunut poliisin pysäyttämäksi, ja joka toinen pysäytetyistä arvioi syyksi romanitaustan. Lisäksi yksi neljästä romanista oli sitä mieltä, että heidän etnisyytensä oli syynä rajalla ja tullissa pysäyttämiseen. (European Union Agency for Fundamental Rights 2009, 3–6, 8–11.)

Tutkimuksesta voimme päätellä romanien olevan syrjäytynyt ja syrjitty kansanosana tutkimuksen maissa. Romanit vaikuttavat olevan tottuneita siihen, että muu väestö kohtelee heitä huonosti, koska syrjintä tapahtuu paljon ja siitä ei raportoida useinkaan. Raportoimattomuus mielestämme lisäksi kertoo epäluottamuksesta viranomaisiin. Tietämättömyys oikeuksista ja avunhankintatahoista estää romaneita vaatimasta ja toteuttamasta oikeuksiaan. Tutkimuksesta käy ilmi, että romaneita auttavat tuki toimet ovat tarpeellisia. Romanien kohtaama rasismi näyttää saavan heidät etäännyttämään entisestään yhteiskunnasta ja sen järjestelmistä. Avainasemassa romanien aseman parantamisessa on heidän luottamuksensa saavuttaminen ja tiedon jakaminen. (European Union Agency for Fundamental Rights 2009, 4–7, 9, 12.)

Ihmisoikeusjärjestö Amnesty International on yksi kansainvälisistä järjestöistä, joka ajaa muun muassa romanien aseman parantumista. Se on raportoinut ja kampanjoinut romanien ihmisoikeusloukkauksia vastaan jo vuosikymmenen ajan. (Amnesty International i.a. a.) Amnestyn 2010 ”kuuluu kaikille” -kampanja keskittyy romanien elinolojen parantamiseen Euroopassa (Amnesty international i.a. b) Amnesty vaatii, että Euroopan unionissa ja sen jäsen valtioissa puututtaisiin Euroopan romaniväestöön jatkuvasti kohdistuviin ihmisoikeusloukkauksiin. Kampanjan yksi kolmesta vaatimuksesta on, että EU:ssa laadittaisiin sitova ja kattava strategia romanien syrjinnän ja köyhyyden estämiseksi. Amnestyn Internationalin

mukaan EU:n yhtenäinen strategia parhaimmillaan ei antaisi muuta vaihtoehtoa jäsenmaille kuin huomioida romanien ongelmat eurooppalaisena tehtävänä. Se velvoittaisi viranomaisia keskittymään romanien ihmisoikeuksien toteutumiseen häätöjen ja karkotusten sijaan. (Ranta 2010, 14–15.)

EU-komissio lupasi lokakuun alussa 2010 lähteä selvittämään romanien asemaa kaikissa EU-maissa. Euroopan parlamentissa perustetaan erilaisia romanityöryhmiä. Unkarilaisen Euroedustaja Livia Járókan mukaan tärkein romanien asemaa parantava toimenpide olisi sosioekonomisen tilanteen korjaaminen. Tällä tavoin romanit pääsisivät kiinni elämään ja tulisivat itsenäisiksi toimijoiksi. Járóka on Euroopan parlamentin ainoa romanimeppi. (Sipilä 2010.)

Amnesty Internationalin lehden 2/2010 artikkelissa ”Kohdellaan kuin roskaa” kerrotaan, että vuoden 2010 huhtikuussa pidettiin toinen Euroopan maiden romanihuippukokous Espanjassa. Kokoukseen osallistuneet Järjestöt halusivat nähdä konkreettista toimintaa romanien aseman parantamiseksi, eikä vain julistuksia. (Ranta 2010, 11–14.) Huippukokoukseen osallistuneiden maiden edustajia kyllä puhututtivat romanien olot, mutta yhteistä tahotilaa ei löydetty toimenpiteiden suhteen. Amnestyn vaatima EU:n romanistrategia oli saanut kannatusta, mutta yhtenäistä kannanottoa ei syntynyt. Espanja sekä EU:n tulevat puheenjohtaja maat sitoutuivat seuraavan puolentoista vuoden aikana kiinnittämään erityistä huomiota romanikysymykseen. (Ranta 2010, 11–14.)

5.2 Romanien nykytilanne Suomessa

Suomessa romaneilla on keskimäärin parempi asema kuin romaneilla muissa Euroopan maissa. Suurin syy tähän on se, että Suomen romaneilla on Suomen kansalaisuus. Kansalaisina heillä on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muillakin suomalaisilla, ja he kokevat olevansa ensisijaisesti suomalaisia romaneita. (Suomen Romanifoorumi Ry i.a.) Suomen romanien tilanteessa on tapahtunut parantumista. Romaniyhteisöt ovat enenevässä määrin ryhtyneet avautumaan. Lisäksi romaneilla on yhdyshenkilöverkostoja valtaväestön ja ro-

manien välillä, yhdistyksiä, romanikulttuurin puolestapuhujia sekä romanikielen opettajia. Valtaväestön edustajille pyritään antamaan oikeaa ja ennakkoluuloja murtavaa tietoa romaneista ja heidän kulttuuristaan muun muassa erilaisten näyttelyiden ja kulttuuri-infojen kautta. (Ollikainen 1995, 51–52.) Suomen romaneihin kohdistunut rasismi on helpottanut uusien maahanmuuttajaryhmien tultua Suomeen. Maahanmuuttajien tullessa heihin kohdistettiin enemmän syrjintää kuin Suomen romaneihin. (Markkanen 2003, 53.)

Romanien syrjäytymisen vähentäminen ja osallistaminen koulutukseen sekä työmarkkinoille ovat yhä ajankohtaisia asioita 2000-luvulla. Tekemistä riittää vielä paljon, vaikka Suomen romanien asema onkin kohentunut aiemmasta. Vuonna 2000 laadittu uusi perustuslaki turvaa romanien vähemmistöaseman ja kulttuuriset oikeudet. Toinen esimerkki romanien saamasta lainsäädännöllisestä tuesta on vuonna 2004 voimaan astunut yhdenvertaisuuslaki, jonka tarkoitus on estää syrjintää ja velvoittaa viranomaisia edistämään yhdenvertaisuutta. Suomen hyvinvointipolitiikasta huolimatta romanien sosiaalinen, taloudellinen ja koulutuksellinen tilanne on huonompi kuin valtaväestöllä. Tätä tilannetta ei ole riittävästi pystytty parantamaan. Täsmällisen ja kattavan tiedon saaminen romanien määrästä, sosioekonomisesta asemasta sekä ikärakenteesta ei rekisteröimättömyyden vuoksi kuitenkaan ole mahdollista. Romanien olosuhteet ja tarpeet eivät tule riittävästi esille selvityksissä, joissa tarkastellaan väestön yleistä hyvinvointia ja elinoloja. Myöskään selvityksistä kummunneet kehittämistoiminnot eivät tuo lisävalaistusta asiaan. Tämä johtuu siitä, että romaniväestö on lukumäärältään pieni ja asuu hajallaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 17–19, 21.)

On lisäksi huomioitava, että romanien elinoloissa on alueellisia eroja. Alueelliset neuvottelukunnat ovat muodostuneet huomattaviksi romanien edunvalvonnan ja vaikuttamismahdollisuuksien suhteen. Romanien kanssa tehtävän ja heidän asemaansa kohentavan työn suurimmaksi puutteeksi on koitunut resurssien puute. Paikallisella tasolla tapahtuvalle romanipolitiikan toteuttamiselle ja romanien aseman parantamiselle ei myöskään ole luotu vakiintuneita hallintorakenteita. Monialaisia romanityöryhmiä on kuitenkin perustettu paikallisten romanien sekä viranomaisten yhteistyölinkiksi romaniväestöltään suurimmille paikkakunnille. Työryhmien suurimmat ongelmat ovat toimintojen vaihtelevuus ja toimenpiteiden aloittamiseen tarvittavien määrärahojen puute. Hallinnollinen lähestymistapa ro-

manien aseman parantamisessa on korostunut romanipolitiikassa, mikä on saattanut vähentää romanien omaa aktiivisuutta kansalais- sekä järjestötoiminnan kehittämisessä. Kunnissa tapahtuvat muutokset on lisäksi otettava huomioon hallinnollisia rakenteita järjestettäessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 19–20.)

Yhteiskunnan muutokset ovat heijastuneet romanien kulttuuriin. Romaneilla on ollut vaikeuksia pysyä mukana dynaamisessa yhteiskunnassa ja sen vaatimuksissa. Koulutuksen hankkiminen ja työllistyminen olisivat avaimet parempaan elämään. Naiset ovat miehiä aktiivisempia uudelleen kouluttautumisessa ja kurssitoiminnassa. Silti esimerkiksi monet yksinhuoltaja äideistä ovat työttömiä ja köyhiä. Koulutusta pidetään tärkeänä, mutta silti koulu valitettavan usein keskeytyy. Koulukiusatuksi tulemisella on perhevelvollisuuksien ohella oma vaikutuksensa koulun kesken jättämiseen. Yleensä etenkin romaninaiset kokevat syrjintää puvun paljastaessa heidät romaneiksi. Valtaväestön asenteet ovat muuttuneet hyvin hitaasti. Paineiden kasautuessa nuoret ovat ottaneet oppia valtaväestön huonoista tavoista. Päihdeongelmat ovat romaneille suuri häpeä, etenkin tyttöjen ja naisten päihdeongelmia katsotaan pahalla, mikä vaikeuttaa hoitoon hakeutumista. Yksi iso huolenaihe on myös yhteisöllisyyden heikentyminen sukupolvien etäännyntymisen vuoksi. (Markkanen 2003, 105, 114, 172, 185, 219, 232, 239.)

Kuvaa romanien tilanteesta nykypäivän Suomessa antaa myös 2010 Metropolia Ammattikorkeakoulussa valmistunut opinnäytetyö ”Romanien ääni: Kokemuksia syrjinnästä ja ennakkoluuloista.” Tutkimus osoittaa, että romanit kokevat edelleen syrjintää ja kohtaavat ennakkoluuloja. Kaikki 6 haastatteluun vastannutta romanina kertovat kohdanneensa ennakkoluuloja ja syrjintää Suomen alueella. Haastattelut kokevat, että syrjintä on syvällä ihmisissä ja yhteiskunnan rakenteissa. Monien pääväestön edustajien ennakkoluuloiselle asenteelle ja syrjivälle käyttäytymiselle nähtiin syyksi romanien erilainen ulkonäkö ja kulttuuri. Ennakkoluulot ilmenevät ilmeinä, eleinä ja kehonkielenä. Romaneilla oli kokemusta myös suorasta syrjinnästä. Haastateltujen kokemuksen mukaan koulutus olisi yhteydessä ennakkoluulojen vähentymiseen ja suvaitsevaisuuden lisääntymiseen. Romanit että valtaväestö on paremmin koulutettuja kuin ennen. Heidän mukaansa vuosien varrella on lähdetty menemään parempaan suuntaan keskinäisissä kohtaamisissa. Koulutuksen lisäksi valtaväestön

käyttämiseen vaikuttaa jo lapsuudesta tuleva elämäkatsomus ja sieltä nousevat asenteen. (Järvinen 2010, 18, 21–23.)

Vaikka suomalaisilla on ennakkoluuloja romaneja kohtaan, niin Kuopion romanityöryhmän jäsen Helena Hagert painottaa olevan lottovoitto syntyä romanina Suomeen. Helena Valentin haluaa muistuttaa, että olemme kulkeneet yli 500-vuotisen taipaleen yhdessä, johon on kuulunut sodat ja muut kokemukset. Sen myötä meillä on yhteisiä tekijöitä valtavasti enemmän, kuin erottavia. (Shecker 2010, 1,9.)

Järvisen tutkimuksen tulosta vahvistaa Tampereen romanien kertomukset syrjivästä käyttäytymisestä, joita olemme heiltä työn edetessä kuulleet. Esimerkiksi Svart esittää Kansainvälisessä romanipäivässä, että yksi syy nuorten ammattiin ohjaavien kurssien epäonnistumiseen, on ettei työharjoittelupaikkoja ole saanut. Svart kertoo:

Se todellakin lannistaa meitä. --- Mitä meidän romaneina kannattaa mennä eteenpäin jos meidän yhteiskunta ei avaa oviaan. Se on todellakin tärkeää, että yhteiskunta ja yhteistyötahot avaavat ovensa meille. (Svart 2010 b.)

Svart iloitsee kuitenkin siitä, että yhteistyön ovet ovat Tampereella lähteneet avautumaan(Svart 2010 b).

5.2.1 Suomen Romanipoliittinen ohjelma

Vuonna 2009 julkaistiin Suomen ensimmäinen Romanipoliittinen ohjelma. Euroopan neuvosto ja Euroopan Unioni ovat myös tarttuneet romaniaiheeseen, joten asia romaniasiat on ajankohtaisia myös Euroopan laajuisesti. Suomen romanipoliittisen ohjelman päätavoitteeksi nousee romanien osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistäminen elämän eri osa-alueilla. Tavoitteeseen pyritään saamalla yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen yleiseksi käytännöksi sekä osaksi yhteiskunnan toimintoja. Ohjelmaa laaties- sa oli tärkeä saada aikaan konkreettinen sekä kokonaisvaltainen kehittämistoimenpideoh-

jelma, jolla on pysyviä vaikutuksia. Ohjelman vision mukaan vuonna 2017 Suomi olisi romaniväestön yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämisen edelläkävijä Euroopassa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 3, 17–18.) Opinnäytetyömme sopii hyvin osaksi romanipoliittisen ohjelman kuvaamia toimenpiteitä ja tavoitteita.

Suomen romanipoliittisen ohjelman yrittää luoda edellytykset romanien ihmisoikeuksien sekä sosioekonomisen aseman huomattavalle paranemiselle käyttäen tehokkaita ja yhtäaikaista toimenpiteitä. Yhtäaikaiset toimenpiteet eri aloilla ovat merkittäviä, koska romanien kohtaamat ongelmat tulevat ilmi eri alueilla ja tasoilla. Romaniväestön vaikuttamismahdollisuuksia ja integroitumista yhteiskuntaan koetetaan vahvistaa samalla, kun romanidentiteetti ja -kulttuuri halutaan säilyttää elävinä ja kehittyvinä. Nykyisen lainsäädännön ja palvelujärjestelmän tulisi luoda hyvä pohja romanien yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Lisäksi erityistoimenpiteet kaikilla viranomaistahoilla ovat tärkeitä tavoitteiden saavuttamiseksi. Romanien toimijuuden ja toimintakyvyn edistämiseksi hyödynnetään romanikulttuurin valmiuksia ja vahvuuksia. Ohjelman toteutuminen vaatii sekä viranomaisten, että romanien aktiivista otetta asioihin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 3, 80.)

Kuntien rooli yhdenvertaisuuden edistämässä on tärkeä, sillä käytännössä yhdenvertaisuus ja osallisuus toteutuvat paikallisella tasolla ja arjessa. Kuntien tulisi myös saada valtiolta taloudellista avustusta ohjelman vaatimien toimenpiteiden toteuttamiseen. Ohjelmassa pyritään huomioimaan sosioekonomisen syrjäytymisen kaaren kulku, joka romaneilla usein alkaa jo varhaisessa lapsuudessa. Esityksessä kiinnitetään huomiota lasten, nuorten, perheiden ja vanhusten tukemiseen. Romanien koulutuksen turvaaminen mainitaan ratkaisevan tärkeäksi askeleeksi kohti täysivaltaista ja osallistuvaa kansalaisuutta. Koulutus on myös ovi työmarkkinoille. Lisäksi romanikielen opetusta ja tutkimusta halutaan kehittää. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 3, 19.)

Työmme ja tutkimuksemme kannalta on hyvä huomioida, että Romanipoliittinen ohjelma mainitsee seurakunnat ja romanijärjestöt tärkeiksi yhteistyötahoiksi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 78). Näin ollen ohjelma tavoitteinen on myös tärkeä seurakunnille ja järjestöille, jotka pyrkivät toimimaan täydentävänä ja tukevana osana moniammatillisia palvelu-

verkostoja. Kirkon sisällä kuvatut tavoitteet palvelevat koko yhteisön kasvua ja kehitystä kohti monikulttuurista, syrjimätöntä ja elinvoimaista seurakuntayhteyttä muuttuvassa yhteiskunnassamme. Osallisuuden lisääminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen kokonaisvaltaisesti eri elämän alueilla mielestämme sulkee sisäänsä myös diakoniatyön ja hengellisen tuen. Esityksen mukaan kuntien puolella tarvitsee tehdä selvityksiä romanien sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyvistä tarpeista ja palveluiden kohdentumisesta, sillä tiedot asiasta ovat vähäisiä ja hajanaisia (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 82). Mielestämme tilanne on sama myös diakoniatyössä, joten tutkimuksemme kerää uutta tietoa mahdollisten toimenpiteiden pohjaksi ja tueksi.

Romanipoliittisen ohjelman toteuttamista käytännössä edistävät noin parisen kymmentä romanityöryhmää. Nämä työryhmät kokoontuivat pohtimaan romaniasioita Valtakunnallisille romaniasian neuvottelupäiville Kuopioon syyskuun lopussa 2010. (Shecker 2010, 9.) Romaniasiain neuvottelupäiville osallistuneet romanit Helena Valentin ja Orvokki Baltzar kertovat Savon Sanomien haastattelussa, että yhä useampi romanilapsi käy koulua. Baltzaren mukaan koulunkäynnissä olisi aika kiinnittää huomiota romanilasten erilaisuuteen ihmisinä, ei vain romaneina. (Shecker 2010, 1,9.)

5.2.2 Romanikerjäläiset

Vuonna 2010 Mediassa ovat olleet esillä Romanian romanit, jotka tulevat Suomeen kerjäämään. Suomeen kaavailtiin maahan tulleiden romanien vuoksi lakiasetusta kerjäämisen kieltämisestä sakkojen uhalla. (Hukka 2010, 10.) Kerjäläislaki aloite halusi suoda poliisille paremmat mahdollisuudet puuttua kerjäämisestä aiheutuviin häiriöihin. Lokakuussa 2010 hallitus hylkäsi aloitteen kerjäämiskiellosta, mutta järjestyslakiin aiotaan tehdä muutoksia aggressiiviseen kerjäämiseen puuttumiseksi ja luvattoman leiriytymisen kieltämiseksi. (Kemppainen 2010, 8). Keskusrikospoliisin mukaan romanikerjäläisten toimintaa ainakin osittain ohjataan, vaikka poliisi uskoo kerjäävien romanien olevan eri porukkaa rikoksia tehtailevien romanialaisten kanssa. (Laukkanen 2010, 26–27.)

Huonot elinolot saavat romanit vaeltelemaan ja tulemaan Suomeen. Kotimaassa olot ovat heille niin kurjat, että perheen elättämiseksi heidän on lähdettävä ulkomaille onneaan koikeilemaan. (Hukka 2010, 10–11, Laukkanen 2010, 26–27.) Romanit kohtaavat myös vainoa. Romanipakolaiset tulevat usein niin sanotusti turvallisiksi luokitelluista maista. Romanit eivät useinkaan halua tuoda esiin etnisyyttään hakiessaan turvapaikkaa, joten turvapaikkaa hakevien romanien määrää on hankala arvioida. (Ollikainen 1995, 45, 47, 49–50.)

Suomeen tulevat romanisiirtolaiset eivät useinkaan olemattoman tai heikon koulutustaustan ja kielivaikeuksien vuoksi saa töitä, vaan päätyvät kerjäämään. Kerjääminen on siis romaneille olosuhteiden sanelema pakkovalinta. Romanisiirtolaisten perheet odottavat rahallista tukea kotimaassa. Suomeen saapuneet romanit elävät itse rakentamissaan hökkeleissä tai asuntovaunuissa joutomailla. Romanisiirtolaisten mukana olevat lapset ovat muodostuneet haasteeksi sosiaaliviranomaisille ja lapsia on uhattu ottaa huostaan, mikä on entisestään kasvattanut painetta romanien keskuudessa. (Hukka 2010, 11.) Suomen pääkaupunkiseudulla arvioidaan olevan tällä hetkellä noin 220 kerjäläistä. Kerjäläisten määrä on selkeästi moninkertaistunut viime vuosista. (Laukkanen 2010, 27.)

6 TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimus yhtenä tavoitteena on kerätä diakoniatyöntekijöille tietoa ja auttaa hahmottamaan monikulttuurisuuden merkitys omassa työssä. Kuten jo aiemmin totesimme, on todennäköistä, että diakoniatyöntekijä kohtaa työssään romanikulttuurin edustajia. Tiedon jakaminen ja kerääminen aiheesta on yksi askel romanien ja valtaväestön suhteen toimivuuden lisäämiseksi. Tutkimuksestamme saatu tieto auttaa seurakuntia kehittämään toimintaansa ja parantaa valmiuksia kohdata romaneja. Lisäksi toivomme tutkimuksemme voivan toimia pohjana romanien kanssa työskentelyyn liittyvälle koulutuspäivälle.

Tutkimuksemme päätavoitteena on kartoittaa romanien kanssa tehtävän työn mahdollisuuksia ja haasteita diakoniatyössä Tampereen seurakunta-yhtymässä ja Tampereen 11 paikallisseurakunnissa. Pyrimme selvittämään asiaa seuraavien neljän tutkimustehtävän kautta:

1. Millaista romanityö diakoniatyössä on Tampereella?
2. Poikkeako romanityö valtaväestön parissa tehtävästä työstä?
3. Mikä mahdollistaa mielekkään kohtaamisen romaneiden ja valtaväestön kesken?
4. Mitä kanssakäyminen romanien ja valtaväestön kesken merkitsee diakoniatyössä?

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimusympäristö ja metodi

Tutkimus tehtiin Tampereen alueella. Se toteutettiin yhteistyössä Tampereen seurakuntayhtymän ja TamRoma ry:n kanssa. Kohderyhmänä olivat Tampereen seurakuntayhtymän ja sen seurakuntien diakoniatyöntekijät. Seurakuntayhtymällä työskentelevät diakoniatyöntekijät ovat diakoniakeskuksen alaisena työskenteleviä erityisdiakoniatyöntekijöitä.

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Etsiessämme mahdollisia lähteitä teoriaosuuteen katsoimme opinnäytetöitä ja graduja läpi. Niissä useissa oli käytetty laadullista tutkimusmenetelmää, mikä sai meidät päätyämään laadulliseen tutkimukseen. Laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jonka aineisto on merkityksiä käsittelevä eli ei-numeerinen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009,137; Niiranen 2007). Lähtökohdiana sille on elämän todellisuuden kuvaaminen. Samasta tapahtumasta voidaan löytää useita puolia. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii tutkimaan tutkittavan asian kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.) Laadullinen tutkimus on hyvä silloin, kun halutaan saada tarkempaa tietoa merkityksistä ja kokemuksista. Lisäksi se antaa tilaa tulkinnoille, auttaa ymmärtämään ja kuvaamaan ilmiöitä, asenteita ja asioita syvällisesti. Tutkijalla on mahdollisuus päästä lähelle tutkittavaa (Niiranen 2007.) Laadullisen tutkimuksen aineistoa kerätessä käytetään yleensä haastatteluja, havainnointia tai strukturoimattomia kyselyjä (Tuomi & Sarajärvi 2009,71).

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä muun muassa tutkimussuunnitelman muotoutuminen tutkimuksen edetessä, tutkimus on joutavaa ja suunnitelmia muutetaan tarvittaessa. Tapaukset käsitellään ainutlaatuisena ja tutkimuksessa käytettävä metodi tulisi valita siten, että tutkittavien ääni tulee esille. Kvalitatiivisella tutkimuksella on useita lajeja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 162–164.) Tutkimukseen niistä valitsimme sisällönanalyysin. Kvalitatiivisen tutkimuksen lajeille yhteistä on se, että niissä korostetaan ”sosiaalisten ilmiöiden merkityksellistä luonnetta ja tarvetta ottaa tämä huomioon kuvattaessa, tutkittaessa

tai selittäessä kommunikaatiota, kulttuuria tai sosiaalista toimintaa.” (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 162–163.)

7.2 Yhteistyökumppaneiden esittely

Tampereen seurakuntayhtymään kuuluu 11 seurakuntaa (Aitolahden, Harjun, Hervannan, Kalevan, Pyynikin, Messukylän, Härmälän, Teiskon ja Viinikan seurakunnat sekä Tuomio-kirkkoseurakunta ja Svenka församlingen). Yhtymän seurakunnissa ja yhtymässä työskentelee noin 50 diakoniatyöntekijää diakoniatyöntekijän viroissa. Yhtymän erityisdiakoniatyöntekijät työskentelevät Diakoniakeskuksen alaisuudessa ja he huolehtivat seurakuntien yhteisestä erityisdiakonia työstä (Tampereen seurakunnat i.a. a).

Romanityötä seurakuntayhtymä tasolla pääasiassa hoitavat erityisdiakoniatyön viranhaltija, myös johtava erityisdiakonian viranhaltija osallistuu tähän työhön. Erityisdiakoniatyön viranhaltijan tekemään romanityöhön kuuluvat kotikäyntityö, leirit ja kiinteä yhteistyö vuonna 2008 perustetun TamRoma Ry:n kanssa. Soidinmäen Pia on ollut erityisesti apuna opinäytetyöhön vinkkejä antaen. Tampereella ”romanityötä tehdään romaniyhteisön tarpeista käsin.” 2010 työnpainotus on varhais- ja nuorisotyössä sekä ikääntyvien parissa tehtävässä työssä. Diakoniatyö ja TamRoma Ry toimivat yhteistyössä tehden kotikäyntejä vanhusten luo sekä järjestävät romanikahvila toimintaa. (Tampereen seurakunnat i.a. b)

TamRoma ry on vuonna 2008 perustettu romaniyhdistys, joka pyrkii kehittämään Tampereella tehtävää romanityötä ja eri tavoin elvyttämään romanikulttuuria sekä romanikieltä. Tärkeä osa yhdistyksen toimintaa on verkostoituminen, yhteistyötahojen hankkiminen ja romanikulttuurin esiin tuominen. Lisäksi yhdistyksen tarkoituksena on auttaa romaneita integroitumaan yhteiskuntaan paremmin mm. auttamalla romaneja työelämään sekä opiskelemaan. (TamRoma ry i.a.) Yhdistys järjestää romanikulttuuriin liittyviä seminaareja, tapahtumia, näyttelyitä, kulttuuritietoiskuja ja leirejä, romanikielen alkeiskursseja sekä ammattiin ohjaavia ja valmentavia kursseja.

7.3 Aineiston keruu ja analysointi

Aikaisemmin ei ole tehty työtä romaneista diakonian näkökulmasta eli aiheemme on uusi ja pyrimme muodostamaan teoriaa toimenpiteiden tueksi. Voidaksemme tehdä niin kaipaamme syvällistä ymmärtämystä avaavaa tietoa aiheestamme. Työssämme on huomioitu romaninäkökulma teorian kautta.

Tutkimusaineistomme saimme toteuttamalla Webropol-kyselyn Tampereen seurakuntayhtymän ja sen seurakuntien diakoniatyössä oleville diakoniatyöntekijöille. Webropol on internet tekniikalla toimiva aineiston keruu ja analysointi ohjelma. Rajasimme vastaaja joukkoa, siten että jätimme pois muilla nimikkeillä diakoniatyötä tekevät kuin diakonit ja diakonissa. Eli emme lähettäneet kyselyä esimerkiksi diakoniavustajille tai vanhustyönohjaaja nimikkeellä työskenteleville. Tutkimukseen kysyttiin lupa Tampereen diakoniajohtajalta.

Kyselylomakkeessa olleista kysymyksistä keskimäärin kolme liittyi aina kuhunkin tutkimuskysymykseen. Taustatiedot kysyimme strukturoituina kysymyksinä, muuten käytimme avoimia kysymyksiä. Loput kysymykset olivat avoimia. Koska väittämät saattavat johdatella vastaajaa liikaa ja avoimien kysymysten kautta on mahdollista saada uutta tietoa, mitä kysymystä laadittaessa ei edes tullut tutkimuksen tekijä ajatelleeksi (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 199–201). Avoimilla kysymyksillä halusimme antaa työntekijöille tilaa itse määrittellä työtään omaa asemaansa ja käsityksiään romaneista, sillä se sopii hyvin etnisen-sitiiviseen lähestymistapaan. Lisäksi avoimet kysymykset antavat suljettuja enemmän tilaa omien ajatusten ja kokemusten ilmaisulle. Kyselylomake testattiin kahdella diakoniatyöntekijällä, jotka tekevät romanityötä aivan muualla kuin Tampereella.

Kyselylomakkeemme kysymykset on järjestetty kulkemaan yleisestä yksityiseen. Kysymyksien vastauksien kautta pyritään selvittämään monipuolisesti mitä romanityö kullekin vastaajalle merkitsee. Kysymykset yrittävät haastaa työntekijöitä määrittämään omaa paikkaansa ja vastuuta romanien kanssa tehtävässä työssä. Kysymyksissä ja vastauksissa käsitellään romanien kanssa työskentelyä yleisellä ja yksityisellä tasolla. Lomakkeemme kysymysten tarkoituksena on herättää työntekijät ajattelemaan romanityötä sekä saada heidät

miettimään omaa merkitystä ja roolia romanityössä. Diakoniatyöntekijöille lähetettiin Webropolin kautta sähköpostilla saatekirje (liite 1), jossa kerrottiin mistä on kyse ja keiden olisi hyvä kyselyyn vastata. Siinä oli linkki kyselyyn. 50 työntekijästä, joille kysely lähetettiin, vastasi 10 henkilöä. Vastaus prosentiksi jäi 20%.

Analysoimme saamaamme aineistoa sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysi on tapa dokumenttien objektiiviseen ja systemaattiseen kuvaukseen. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin aineistona on empiirinen aineisto, joka on kirjallisessa muodossa tai on saatettu kirjalliseen muotoon. Sisällönanalyysi sopii parhaiten strukturoimattoman aineiston käsittelyyn. Menetelmällä tarkastellaan, järjestellään, kuvaillaan sekä kvantifioidaan saatua aineistoa. Aineistosta pyritään etsimään yhtäläisyyksiä ja jonkinlaisia säännön mukaisuuksia. Merkityksien etsiminen on tärkeää muodostettaessa tutkimukseen liittyvää mallia, käsitysjärjestelmiä, käsitteitä tai aineistoa kuvailevia teemoja. Sisällönanalyysillä aineisto tulisi saada selkeään ja tiiviiseen muotoon. Analysoidun tekstin pitäisi johdonmukaisesti esittää ymmärrettävä kuva tutkittavasta ilmiöstä. Analysointia ohjaavat aineiston laatu sekä tutkimustehtävät. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93, 101, 104–105, 108.)

Induktiivinen sisällönanalyysi on aineistolähtöistä, teoriaa luovaa analyysiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 107–108. Käytämme induktiivista sisällönanalyysiä, sillä tutkimuksemme tuo romanityöntutkimukseen aivan uuden näkökulman ja saamme tietyn teorioista riippumattomuuden tueksemme. Sisällönanalyysistä puhuttaessa voidaan myös tarkoittaa sisällönanalyysiä tai sisällön erittelyä. Sisällönanalyysissä aineistoa pyritään kuvaamaan sanallisesti ja sisällön erittelyssä aineistoa pyritään saattamaan numeeriseen muotoon. Sisällönanalyysi tuo aiheesta syvällistä tietoa, sisällön erittelyn jättäessä tiedon pintapuoliseksi. Tutkimuksen analyysiä on mahdollista jatkaa sisällön erittelyllä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105–107.) Olemme tutkimuksemme analyysissä käyttäneet sekä sisällönanalyysiä, että sisällön erittelyä saadaksemme aikaan loogisen ja mielekkään kokonaiskuvan esityksen tutkimustuloksista. Erityisesti sisällön erittelyn tehtävä on ollut selkeyttää keskeisiä vastauksia.

Analysointimme noudatti aineistolähtöisen analyysin vaiheita. Aineistolähtöisen analyysin vaiheet koostuvat aineiston redusoinnista, klusteroinnista ja abstrahoinnista. Redusoinnissa

aineisto pyritään pelkistämään esimerkiksi tiivistämällä tai pilkkomalla osiin. Klusterointiin eli ryhmittelyyn kuuluu samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia edustavien käsitteiden etsiminen koodatusta tekstistä. Samaa tarkoittavat käsitteet yhdistetään yhteisen luokan alle. Abstrahoinnilla tutkimuksen kannalta oleellinen tieto erotetaan tekstistä. Esiin tullutta tietoa käytetään luomaan tutkimuksen keskeinen käsitteistö. Tutkimuskohteesta muodostetaan kuvaus yleiskäsitteillä ja uutta teoriaa muodostettaessa teoriaa ja johtopäätöksiä verrataan jatkuvasti alkuperäisaineistoon. Tuloksissa pyritään kuvaamaan saatu malli ja sen jäsentämistapa käsitteineen ja luokkineen. Johtopäätöksissä olennaista on tutkijan pyrkimys ymmärtää tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96, 99, 101–103, 109–113.)

7.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kaksi tutkimuksen luotettavuuden arviointiin luoto välinettä ovat reaalibelius ja validius. Reaalibelius tarkoittaa tutkimuksen tulosten toistettavuutta eli luotettavuutta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–232.) Validius ilmaisee mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata, se mitä aiottiinkin mitata. Validius tarkoittaa kuvauksen ja siihen yhdistettyjen selitysten ja tulkintojen yhteen liitettävyyttä. Näin ollen se kertoo tutkimuksen pätevyyden. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–232.)

Tutkimuksen eettisyys on kahden suuntainen. Toisaalta tulokset vaikuttavat eettisyys ratkaisuihin. Toisaalta tutkimuksen tekijän eettinen näkemys vaikuttaa työssä tehtyihin ratkaisuihin. Tieteen etiikaksi kutsutaan jälkimmäistä suhdetta tieteen ja etiikan välillä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 125.) Tutkijan työskentelyyn vaikuttaa hänen arvolähtökohtansa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161).

Tutkimus kyselyn vastausten analyysin väliin lisättyihin sitaatteihin ei ole aina käytetty kulloisenkin henkilön koko vastausta. Ne ovat otettu vastauksien kohdista, jotka kiteyttävät esitetyn asian paljastamatta diakoniatyöntekijöiden henkilöllisyyksiä. Sitaatteja ei ole otettu sellaisten kysymysosioiden vastauksista, jotka käsittelevät selkeästi työntekijöiden henkilö-

kohtaisia kokemuksia, joista heidät voidaan tunnistaa. Webropolin hyödyntäminen mahdollisti kyselyn lähettämisen usealle henkilölle samanaikaisesti, jolloin vastauksia voidaan saada enemmän. Webropolin kautta kyselyyn vastaaminen on mahdollista ilman, että henkilöllisyys paljastuu. Anonyymiys tuo tutkimukselle luotettavuutta ja matalan kynnyksen vastata.

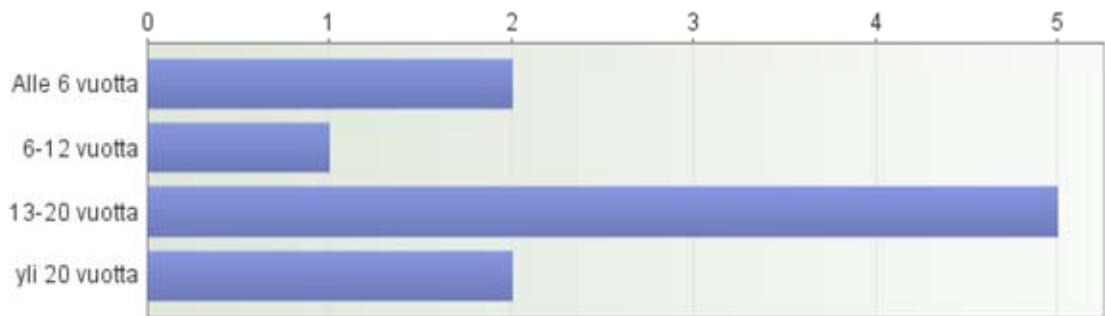
Tutkimuksemme eettisyyden kannalta näemme tärkeäksi tekemämme yhteistyön TamRoma ry:n kanssa, koska romaneilla on oikeus saada äänensä kuuluviin. Tämän varmistimme seuraavilla tavoilla. TamRoma ry:n puheenjohtaja kommentoi työmme käsiteosiota, historiaa ja kulttuuria. Hänelle esitimme kysymyksiä ja pyysimme myös vapaasti kommentoimaan työtämme. Hänen avullamme saimme romaninäkökulmaa enemmän työhömmä. Lähteissä pyrimme katsomaan sellaisia lähteitä, jotka ovat luotettavia, tuoreita ja myös sellaisia lähteitä, mistä käy ilmi romanin olleen yksi kirjoittajista. Romanien ääntä työn kautta kuuluville tuo meidän kontaktit heidän kanssaan Tampereella. Toisen opinnäytetyön tekijän harjoittelun osana oli romanityö. Lisäksi olemme osallistuneet TamRoma ry:n muutamaankokoukseen ja toinen meistä on käynyt erityisdiakoniatyöntekijän ja romanien yhteistyössä pitämässä romanikahvilassa sekä osallistunut kahtena peräkkäisenä vuonna kansainvälisenä romanipäivänä 8.4 järjestettyihin romanipäivä- tapahtumiin Tampereella.

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Taustatiedot

Kyselyymme vastasi yhteensä 10 diakoniatyöntekijää Tampereen noin 50 diakoniatyöntekijästä. Tosin joihinkin kysymyksiin vain osa heistä vastasi. Kyselyyn osallistui yhdeksän naista ja yksi mies. Kuviosta 1 selviävät vastaajien työssäolovuodet. Suurin osa vastaajista on työskennellyt 13–20 vuotta diakoniatyössä.

Kuvio 1 Vastaajien työvuodet diakoniatyössä (n=10)

8.2 Romanityön määrittely ja ulottuvuudet diakoniatyössä Tampereella

Vastanneista neljä kymmenestä mieltää seurakunnan romanityön osaksi diakoniatyön normaalia asiakkuutta, johon sisältyvät avustusten jakaminen, yksityistapaamiset sekä ryhmät. Heistä kolme vastaajaa lisäksi ilmoittaa, että heidän seurakunnassaan ei ole erikseen romaneille suunnattuja toimintoja.

Romaneja kohdataan siinä missä muitakin alueen asukkaita. Erillistä romanityötä ei ole.

Kolme kymmenestä näkee seurakunnan romanityön erityistyöalana, joka on erityisdiakonian viranhaltijan vastuulla. Kahdessa vastauksessa romanityötä tekevän diakonin toimenku-

vaan mainitaan kriminaalityön ohella kuuluviksi Romanikahviotoiminta, yhteistyö Tam-Roma ry:n ja muiden tahojen kanssa, koti- ja laitospvierailut, leirit ja retket sekä tapahtumat ja niiden järjestely. Kaksi kymmenestä puolestaan työalastaan käsin näkee romanityön olevan kumppanuutta ja yhteistyötä, johon lukeutuvat kuuluviksi kurssit, tiimin osana työskenteleminen ja perhetyö.

Diakoniatyöntekijät kertovat tapaavansa romaneja joko säännöllisesti tai epäsäännöllisesti. Viisi kymmenestä vastaajasta arvioi kohtaamisensa säännöllisiksi. Epäsäännöllisesti kohtaavia on saman verran kuin säännöllisesti kohtaavia. Säännölliset tapaamiset ovat kuukausittain tai viikoittain tapahtuvia kohtaamisia. Epäsäännöllisesti romaneja kohtaavat työntekijät tapaavat heitä satunnaisesti tai vaihtelevasti. Muutamassa vastauksessa mainitaan joulun alusajan lisäävän tapaamisten määrää.

Diakoniatyöntekijät kohtaavat romaneja vastaanotolla ja romanien kodeissa sekä koulutuksissa ja kentällä järjestetyissä tapahtumissa kuten Romanipäivässä. Kuusi kymmenestä vastaajasta ilmoittaa tapaavansa romaneja diakoniavastaanotoilla. Diakoniatyöntekijät kertovat kohtaavansa romaneja avustuksien hakijoina, kriisitilanteissa, sovituissa tapaamisissa, yhteistyöpalavereissa, asiantuntijatapaamisissa, yhdistystoiminnassa ja kriminaalityössä. Romaneihin ollaan myös yhteydessä puhelimitse. Tampereen seurakunnissa järjestetään lisäksi retkiä, juhlia sekä leirejä ja käydään tapaamassa romaneja laitoksissa.

8.3 Romanit pyritään kohtaamaan kuin muutkin asiakkaat

Työntekijöillä on selkeät ajatukset siitä, miten romaneja tulisi kohdata. Kuusi yhdeksästä kyselyyn vastanneesta sanoo pääasiallisesti pyrkivänsä kohtaamaan romanit samalla tavoin kuin valtaväestönkin edustajat, vaikka jotkut kuitenkin myöntävät olevansa tiukempia romanien kohdalla kokemuksen ja käytännön opettamana.

Kohtelu on samanlaista kaikille alueen asukkaille.

Kohtaaminen on periaatteessa samanlaista, riippumatta taustasta ja tai rodusta. Romanien kohdalla olen kuitenkin, käytännön opettamana, tarvittaessa tarkempi ja tiukempi.

Kaksi vastaajista korostaa kulttuurisensitiivistä kohtaamista.

Pyrkimys kohdata samalla tavoin kuin muutkin, mutta etnissensitiivisesti.

Yksi vastaaja tuo esille oman kehittymisensä työntekijänä ja kertoo suhtautumisensa olevan nykyään luontevaa. Neljä yhdeksästä on sitä mieltä, että kohtaamistapa riippuu tilanteesta ja yksilöstä.

Pyrin kohtaamaan samalla tavalla. Riippuu asiakkaan käyttäytymisestä, jos eroa tulee.

Romanien kohtaaminen herättää vastaajissa erilaisia tunteita ja mielikuvia. Romanien kohtaamiseen näyttää liittyvän neutraaleja, positiivisia ja negatiivisia ulottuvuuksia. Viisi vastaajista vaikuttaa pääsääntöisesti ajattelevan kohtaamisia neutraalisti, kaksi positiivisesti ja kolme negatiivisesti. Neutraalisti ajattelevat eivät erottele ihmisiä, he kohtaavat romanit yksilöinä ja eivät koe kohdatessa suuria tunteita.

En erottele onko kyseessä romani vai joku muu asiakas.

Positiivisesti ajattelevat tuntevat tyytyväisyyttä. He tuovat esiin Kristuksen esimerkin, avoimuuden, kuuntelun ja mielihyvän omasta kulttuuritietämyksestä.

Ajattelen, että on hyvä että olen oppinut tietämään jotakin romanien kulttuurista ja historiasta ja nykypäivästä.

Negatiivisesti ajattelevat provosoituvat tilanteisiin ja tuntevat ärtymystä sekä lievää paniikkia kohtaamisissa. Erityisesti avustusten vaatijat kuohuttavat tunteita saapuessaan ilman papereita, isoina ryhminä sekä esittäen perusteettomia ja kohtuuttomia vaatimuksia. Lisäksi

valittaminen ja vastaanotto aikojen kunnioittamattomuus saavat närkästyneeksi.

”voi ei” nyt ne tulee – johtuen siitä, että puhetulvan ja valituksen alle hukkuu. perustelut avustuksen saamiseen puuttuu, tarvittavat paperit puuttuu.

Romanien kanssa on työskennellessä koettu vaikuttavia ja hyviä hetkiä. Romanien kohtaamisesta onnistunutta näyttää tekevän romanien osallistuminen, aktiivisuus ja yhteistyö seurakunnan toimissa sekä omien asioiden hoidossa. Kohtaamisen onnistumiseen liittyy myös työntekijän kokemus omasta ammattitaidosta, mikä näkyy kiitollisina asiakkaina tai tukelasta tilanteesta eroon pääsynä. Onnistumiseksi koetaan lisäksi romaniin tai romaneihin tutustuminen yksilö- tai ryhmätapaamisissa. Neljä yhdeksästä vastaajasta on saanut onnistuneimman kokemuksensa henkilökohtaisessa yksilötapaamisessa. Onnistumisiin kohtauksiin vaikuttaa liittyvän romanikulttuurin tuntemuksen lisääntyminen, tämä tulee esille jollakin tavoin seitsemässä vastauksessa yhdeksästä.

Romanien kanssa työskentelyyn liittyvistä haasteellisista asioista kysyttäessä seitsemän kymmenestä vastanneesta mainitsee erityisesti avustamiseen liittyvät haasteet. Neljässä vastauksista tulee esille kulttuuriin sisältyvät haasteet. Avustamiseen liittyy samoja haasteita kuin valtaväestön kanssa. Yhdessä vastauksessa mainitaan romanikerjäläiset, joita ei pystytä auttamaan. Lisäksi esille nousevat yksittäisen henkilön valheet ja lapsen käyttäminen avustuksen antajan pehmittämiseksi. Useimmiten ongelmatilanteet syntyvät kun resurssien tai perusteiden puutteesta johtuen ei voida auttaa ja avustettava reagoi asiaan vahvasti. Negatiivisiin reaktioihin lukeutuvat väkivaltainen käytös, painostaminen, uhkailu ja syytökset rasismista. Kulttuurin puolesta haasteita tuovat ikä ja sukupuoli käytänteet, omasta yhteisöstä ulos sulkeminen ja talousasiat. Talousasioissa tulee ilmi erityisesti dokumenttien puutte ja suuret hautajaiskulut.

8.4 Tieto ja vuorovaikutus lisäävät kunnioitusta puolin ja toisin.

Romanien ja valtaväestön kohtaamista koskevien kysymysten vastauksissa nousi vahvasti esiin tiedon ja vuorovaikutuksen merkitys kunnioituksen herättäjänä. Puolestaan, jotta vuorovaikutus romanien ja työntekijöiden välillä olisi laadukasta, tarvitaan tietoa romanikulttuurista ja tavoista sekä kunnioitusta arvona. Näin tieto, kunnioitus ja vuorovaikutus nivoutuvat kohtaamisissa yhteen. Yli puolet vastaajista nosti kunnioituksen kohtaamista helpottavaksi tekijäksi.

Kunnioitus tulisi olla molemminpuolista ymmärrystä toista kohtaan.

Asumisyhteisöissä myös romanien pitäisi kunnioittaa naapureitaan, eikä pelkästään päinvastoin!

Muiksi kohtaamista helpottaviksi arvoiksi nostettiin rehellisyys, avoimuus, kohtaaminen ihmiseltä ihmiselle ja usko. Avoimuus kohtaamisissa tulisi olla romanien ja valtaväestön puolelta. Meidän tulisi muistaa antaa arvo toinen toisillemme, sillä

Olemme kaikki saman luojan lapsia.

Se, mitä vastanneet diakoniatyöntekijät kunnioittavat romaneissa, voidaan jakaa viiteen ryhmään: yhteisöllisyys, tapakulttuuri, romanien luonteen piirteet, taiteellisuus ja hengellisyys. Vastaajista (n=9) melkein kaikki nostivat kunnioitettaviksi asioiksi yhteisöllisyyden ja tapakulttuurin. Yhteisöllisyyteen kuuluvat muun muassa vastauksista esiin nousseet vuorovaikutustaidot, omien juurien kunnioitus, vanhempien kunnioitus sekä perheen ja suvun merkitys. Vanhempien kunnioitus on myös osa tapakulttuuria ja nousi selkeästi yhdeksi kunnioitettavimmista asioista vastanneiden diakoniatyöntekijöiden mukaan. Tapakulttuurin kunnioituksessa nostettiin esiin puhtaus- ja siisteysäädösten noudattaminen sekä myös rohkeus elää niiden mukaisesti. Meillä valtaväestön edustajilla olisi opittavaa romaneilta:

Vanhempien, iäkkäiden henkilöiden arvostus, jota saisi myös muilla olla enemmän.

Puolet vastaajista mainitsivat kunnioitettavia luonteen piirteitä. Romaneissa kunnioitettavina luonteenpiirteinä diakoniatyöntekijät pitävät avuliaisuutta, ystävällisyyttä, avoimuutta, temperamenttisuutta, iloisuutta, ulospäin suuntautuneisuutta, toinen toisesta huolta pitämistä sekä läsnäolon taitoa. Muutamat vastanneista nostivat esiin taiteellisuuden ja hengellisyys kunnioituksen. Taiteellisuudesta nostettiin esille esteettisyys, musikaalisuus ja suullisen kulttuurin elävyys. Eräs vastaajista kuvasi romaneja seuraavasti.

Romanit ovat kauniita ihmisiä.

Suurin osa vastaajista nosti tietoon liittyvät asiat merkitykselliseksi työntekijän ja romanin kohtaamista helpottavana tekijänä. Puolet kymmenestä vastaajasta nosti esiin romanikulttuurin tuntemuksen tärkeäksi kohtaamista helpottavaksi asiaksi. Muita tiedon pohjalta nousseita asioita oli molemminpuolinen ymmärtäminen, kulttuurin ymmärtäminen ja tutustuminen. Osa vastaajista halusi tuoda esille, että kulttuurieroista huolimatta meillä on paljon yhteistä ja erilaisuutta voi oppia ymmärtämään, kunhan asioista ottaa selvää. Samaa on muun muassa

Yhteinen äidinkieli, suomalainen kulttuuri (ainoastaan tapakulttuuri erottaa), joillakin yhdistää yhteinen kristinusko.

Vastanneista diakoniatyöntekijöistä yli puolet kokivat tarvitsevansa kohtaamisiin romanien kanssa perustiedot romaneista ja yleiskatsauksen heidän kulttuuriin. Neljä työntekijää yhdeksästä halusi tämän lisäksi erityisesti lisätietoa tapakulttuuriin liittyvistä asioista, jotta kohtaamiset helpottuisivat. Ihmetystä työntekijöissä herätti, se miksi nuoriakin romaneja on eläkkeellä, miksi monet romaninaiset ovat yksinhuoltajia ja millaisia asioita tulisi ottaa leireillä huomioon. Työntekijän yleissivistykseen pitäisi sisältyä

perustiedot romanikulttuurista, jotta kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin huomiointi toteutuisi asiakastyössä.

Vuorovaikutuksen romanien ja valtaväestön kesken tulisi olla vastavuoroista, ennakkoluulotonta ja mahdollistavaa. Suurin osa vastaajista mainitsi vastavuoroisuuden tärkeäksi teki-

jäksi. Siihen kuuluu toisen kuuleminen, molemminpuolinen vastaan tuleminen, asioista puhuminen, kohtaamiset romanien ja valtaväestön kesken, avoin vuorovaikutus ja toinen toisiltaan oppiminen. Mahdollistaminen puolestaan tarkoittaa sitä, että avaamme romaneille ovet yhteiseen yhteiskuntaan työelämään ja koulutukseen, jolloin kohtaamiset syvenevät.

Annetaan romaneille mahdollisuus rakentaa yhteistä yhteiskuntaamme.

8.5 Vuorovaikutus romanien kanssa kehittää kohtaamisia.

Kaikki kyselyyn vastanneet työntekijät (n=10) tiesivät joitakin tapoja etsiä tietoja kulttuurista sekä tiedon lähdepaikkoja. Erilaisia tiedon hankintatapoja oli lukeminen, tutustuminen ja kyseleminen. Yhdeksän kymmenestä vastanneesta mainitsi tiedon saanti paikaksi erilaiset media lähteet, joita olivat tutkimukset, erilaiset kirjat ja internet.

Lukemalla julkaisun Vast Vastensa -opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille, Suomen romanipoliittisen ohjelman lukemalla.

Reilu puolet vastaajista mainitsi hyväksi tiedon lähteeksi vuorovaikutuksessa olemisen romanien, romaniyhdistysten tai romanien parissa työskentelevien kanssa. Osa vastaajista kertoi saavansa tietoa ylipäänsä romaneilta ja osa kysymällä suoraan asiakkailtaan. Myös erilaisissa tapahtumissa pystyy tutustumaan romaneihin ja heidän kulttuuriinsa. Diakonia-työntekijät mainitsivat monikulttuuriset yhdistykset ja TamRoma Ry:n niiksi yhdistyksiksi, mistä voi saada tietoa romanikulttuurista.

Kymmenestä vastaajasta kahdeksan kokivat, että heillä on työntekijöinä hyvät valmiudet kohdata romaneja. Kaksi kertoi valmiutensa olevan kohtalaiset. Toinen kohtalaisista valmiuksien omaava kuvaa valmiuksiensa olevan normaalit.

Useimmiten tulen toimeen romanien kanssa --- Pettymyksiä ja säikähdyksiä, siksi tiettyä varautuneisuutta liittyy romanien kanssa kohtaamisiin.

Hyviin kohtaamisvalmiuksiin vaikuttavat tekijät olivat kokemus, arvopohja, tutut romanit ja tieto. Kokemukseen liittyi työkokemus, elämäkokemus, romanien kohtaamishistoria sekä ylipäänsä ihmisten kohtaaminen. Kohtaamiskokemus auttoi näkemään romanit yhteistyö kumppaneina. Yksi vastaajista kuvaa valmiuksiin seuraavasti

Ihmisten kohtaamisessa olen hyvä, mutta tarvitsisin enemmän tietoa kulttuurista.

Hyvänä arvopohjana kohtaamiselle pidettiin toisen ihmisen kohtaamista ihmisenä. Tietoon liittyviä asioita olivat kulttuuritietämys, valmius yrittää ja erehtyä sekä valmius ottaa asioista selvää, mikäli ei tiedä. Eräs vastaajista mainitsi hänellä olevan hyvät tiedot romanikulttuurin tavoista ja perinteistä. Hän kertoi sen vaikuttavan siihen, että hänellä oli hyvät valmiudet kohdata romaneja. Yrittämisen ja erehtymisen kautta opitaan lisää tietoa. Ottamalla selvää asioista, mitä ei tiedä, on seuraavalla kohtaamiskerralla viisaampi.

Kahta vastannutta työntekijää (n=9) lukuun ottamatta Tampereen diakoniatyöntekijät, halusivat lähteä kehittämään romanien kanssa tehtävää yhteistyötä. Diakoniatyöntekijällä, joka ei halunnut lähteä yhteistyön kehittämiseen, oli henkilökohtaisia syitä. Yksi vastasi: ettei tiedä haluaako. Kaikki asiat, mitä diakoniatyöntekijät nostivat esiin yhteistyön kehittämiseksi liittyvät jotenkin kohtaamisiin romanien kanssa. Kohtaamiseen liittyvät asiat ovat joko tietoon, kohtaamisvalmiuksiin tai arvoihin liittyviä asioita. Jo kohtaamiset itsessään nostettiin merkitykselliseen asemaan.

Hyvä puolin ja toisin kohdata, silloin ennakkoluuloja vähennettäisiin.

Tiedon siirto koettiin tärkeäksi. Hyvänä nähtiin, että romanit rohkeasti osallistuisivat seurakunnan toimintaan ja kertoisivat kulttuuristaan sekä tavoistaan. Tiedonsiirron väylänä Tampereella toimii TamRoma yhdistys, jota erään diakoniatyöntekijän mukaan Tampereen seurakunta tukee verkostoitumisessa paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Tietoa koettiin tarvitsevan siitä, mihin kulttuuriin tapoihin ja miten niihin voi vaikuttaa.

Kohtaamisvalmiuksiin liittyvät ennakkoluuloton asenne, molemmin puolin vastaan tulemi-

nen, vuorovaikutus, yhteistyökykyisyys ja toisen kunnioittaminen. Erään vastaajan mukaan erityisesti valtaväestön pitäisi luopua ennakkoluuloistaan. Yhteiset tapahtumat nostettiin esiin luonnollisen vuorovaikutuksen ja kulttuurikohtaamisen väylänä. Hyvinä arvoina kohtaamisissa pidettiin rehellisyyttä ja avoimuutta. Yksi vastaajista kaipaa enemmän kohtaamiin romaneilta rehellisyyttä, sillä

Monesti muutama ”mätä omena” pilaa suuremman joukon mainetta.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Suurin osa kyselyymme vastanneista on naisia. Tampereen seurakuntayhtymän alueella työskentelevistä diakoniatyöntekijöistä suurin osa on naisia, joten vastaajien sukupuolen jakautuminen heijastaa tilannetta totuuden mukaisesti. Valtaosa vastaajista on työskennellyt diakoniatyössä yli 13 vuotta, mikä voi kertoa Tampereen seurakunta yhtymien työntekijöiden ikärakenteesta. Tulokset saattavat myös tuoda esille, että pidemmän linjan työntekijät ovat olleet romanityöstä kiinnostuneempia kuin vähemmän aikaa työskennelleet. Romanien kanssa työskentely ei näytä koskettavan ainoastaan romanityötä tekeviä erityisdiakoniatyöntekijöitä vaan myös tavallisia seurakuntadiakoniatyöntekijöitä. Vastausprosentti on 20%, mikä saattaa kertoa siitä, ettei kaikkien diakoniatyöntekijöiden alueella asu romaneita.

Vastaajaryhmämme on kaiken kaikkiaan aika heterogeeninen. Vastaajien työnkuvat ovat erilaisia, vaikka he kaikki työskentelevät diakoniatyöntekijä- nimikkeen alla. Mukaan mahtuu sekä perusdiakoniatyötä tekeviä, että erityisdiakoniatyötä tekeviä henkilöitä. Jokainen vastaaja määrittää romanityötä ja sen merkitystä omasta työalastaan käsin. Romanien tapaamistiheys myös vaihtelee. Asiaan varmasti vaikuttaa kunkin diakoniatyöntekijän oma työnkuva. Mielenkiintoista on huomata, että näyttäisi olevan yhtä todennäköistä kohdata romaneja säännöllisesti ja epäsäännöllisesti. Joulua edeltävän ajan mahdolliset tiheämmät tapaamiset saattavat johtua joulujuhlista ja muista tapahtumista sekä varautumisesta tuleviin pitkiin pyhiin, jolloin toimistot ovat pääsääntöisesti kiinni. Lisäksi syynä saattaa olla joulun perinne antaa lahjoja, sillä myös romanit juhlivat joulua ja saattavat tuolloin tarvita lisäävustusta.

Tutkimuksemme mukaan diakoniatyöntekijälle yleisin paikka kohdata romaneja on vastaanotto. Vastaukset kertovat, millainen romanien asema on yhteiskunnassa. Vastauksista voi myös päätellä luterilaisen kirkon diakoniatyön olevan tärkeä työmuoto romaneille. Romaneja kohdataan monenlaisissa yhteyksissä ja erilaisissa rooleissa. On hyvä nähdä, että romanit eivät ole pelkästään asiakkaiden roolissa, vaan myös yhteistyökumppanien ja opettajien rooleissa. Vastauksista käy ilmi, että romanit voivat ottaa osaa moniin erilaisiin dia-

koniatyöhön liittyviin toimintoihin Tampereen seurakuntayhtymän alueella. Romaneille on järjestetty omaa toimintaa kaikille yleisten palveluiden ja tapahtumien lisäksi, vaikkakaan ei jokaisessa yksittäisessä seurakunnassa. Diakoniatyöntekijöillä on monipuolisia mahdollisuuksia tavata romaneita ja tutustua heihin olipa työntekijä työssä sitten pienessä tai suuressa seurakunnassa.

Romanien parissa tehtävä työ ei useinkaan suoranaisesti vaikuta poikkeavan valtaväestön parissa tehtävästä työstä. Joissakin tapauksissa työntekijän asenne ja kokemukset saattavat olla romaneita kohtaan erilaiset kuin valtaväestöä kohtaan. Kulttuurilla on vaikutusta kohtaamisiin ja erilaisten toimintojen järjestämiseen, vaikka kulttuurin merkitystä halutaan liikaa tuoda esille. Diakonityöntekijöillä on vahva halu kohdata romanit samatarvoisina ja samalla tavoin kuin muut. Työntekijöiden vastauksista heijastuu ideaali siitä, millaista kohtamisen tulisi olla. Vastauksista näkyy pyrkimys kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen, mikä on yleinen periaate diakoniatyössä. Kuitenkin kokemus vaikuttaa kohtaamisiin joko positiivisesti tai negatiivisesti. Työntekijän aiempiin kokemuksiin liittyvä pätevyden ja tilanteen hallinnan tunne luo pohjaa uusille kohtaamisille ja niihin suhtautumiselle. Positiivisesti ja neutraalisti romanien kohtaamista ajattelevilla on hyvä luottamus omaan pätevyteen ja tilanteen hallintakykyyn erilaisissa kohtaamisissa. Negatiivisia tunteita herättävät työntekijän epävarmuus omista kyvyistä ohjata kohtaamisia: tämä saa provosoitumaan tilanteeseen jo valmiiksi.

Suurimmalla osalla vastaajista oli hyviä kokemuksia romaneista ja näkemys siitä, miksi jokin tietty tapaaminen on ollut erityisen onnistunut. Tutkimuksemme kannalta on mielenkiintoista huomata, että diakoniatyöntekijät haluavat romanien osallistuvan seurakunnan toimintaan. Romaneille myös halutaan antaa vastuuta sekä henkilökohtaisten, että yhteisöllisten asioiden hoidossa. Romanien toivotaan osallistuvan lisää, ja heille myös halutaan antaa mahdollisuus osallistumiseen. Melkein kaikki vastanneet halusivat kehittää romanien kanssa tehtävää yhteistyötä. Kehitettävät asiat liittyvät romanien ja valtaväestön edustajien väliseen tiedonsiirtoon, arvo- ja asenneilmapiirin muuttamiseen. Romaneihin tutustuminen koetaan tärkeäksi, sillä se auttaa työntekijää saamaan uutta tietoa ja voimaannuttavia kokemuksia. Tutustumisen myötä romaneja on helpompi nähdä yksilöinä, ei vain tietyn

etnisen asiakasryhmän jäsenenä. Tuttujen romanien kanssa työskenteleminen vaikuttaa olevan helpompaa kuin vieraiden.

Romanien kanssa työskentelyyn liittyvissä haasteelliseksi koetuissa kohtaamisissa suurin osa haasteista vaikuttaa olevan samanlaisia kuin valtaväestöä edustavien asiakkaidenkin kanssa. Haasteen paikoista nousee esiin se, että työntekijä itse ei koe pystyvänsä vaikuttamaan tilanteeseen, jossa negatiivinen kokemus on tullut ilmi. Hänen kätensä ovat ikään kuin sidotut. Vaikuttaa siltä, että mitään ei yrityksistä huolimatta enää ole tehtävissä. Ihmistä ei tuolloin välttämättä pystytä vakuuttamaan siitä, että työntekijän tarkoitus ei ole henkilökohtaisella tasolla loukata häntä yksilönä tai ryhmänsä jäsenenä. Selkeästi kulttuuriin liittyvissä haasteissa tiedon saaminen ja jakaminen puolin ja toisin voisi ratkaista suurimman osan ongelmista. Tieto vaikuttaa työntekijän myönteisesti työntekijän kokemuksiin omasta kohtaamisvalmiudesta.

Vastaajat kunnioittavat monia asioita romaneissa ja romanikulttuurissa. Etenkin kunnioitusta saavat sellaiset asiat, joita omaankin kulttuuriin kaivattaisiin esimerkiksi vanhempien kunnioitus. Esiin nostetut asiat ovat juuri romanikulttuurille ja romaneille tyypillisiksi luokiteltuja. Hyviä asioita löytyy sekä yksilö, että yhteisötasolla. Kunnioitettavat asiat ovat monesti juuri niitä asioita, joiden nähdään erottavan romanikulttuuri valtaväestön kulttuurista. Kunnioitettavista ja ihailtavista asioista saa visiota siitä, mitä annettavaa romaneilla ja romanikulttuurilla voi seurakunnalle ja yhteiskunnalle olla. Tieto, vuorovaikutus ja kunnioitus näyttävät olevan tärkeässä suhteessa toisiinsa. Kolme edellä mainittua asiaa ovat keskeisiä kohtaamisten helpottamisessa. Vastauksissa nousseet näkemykset romaneja ja valtaväestöä yhdistävistä asioista voivat toimia siltana valtaväestön ja romanien välillä. Yhdistäviksi asioiksi mainittiin muun muassa hengellisyys, yhteinen kotimaa ja historia, sama kieli ja yhteinen näkemys yhtenevine päämäärineen kulloisenkin kohtaamisen tarkoituksesta. Yhdistävät tekijät ja niiden huomaaminen helpottavat kanssakäymistä ja antavat työntekijälle paremmat valmiudet kohtaamisia varten.

Tiedon merkitys romaneiden ja diakoniatyöntekijöiden välisissä kohtaamisissa on osoittautunut hyvin merkittäväksi. Etenkin molemminpuolinen kulttuurien tuntemus nousee tärke-

äksi asiaksi kohtaamisten sujumisen kannalta. On tärkeää tietää, miksi toinen toimii niin kuin toimii. Lähtökohtaisesti osapuolten tulisi olla mieleltään avoimia ja halukkaita ymmärtämään toisiaan. Työntekijät tarvitsevat apua erottaakseen yksilön toimintaan liittyviä asioita ryhmän yleisiin toimintaperiaatteisiin liittyvistä asioista. Jokaisella työntekijällä on tiedossa jokin kanava, minkä kautta tarvittavaa tietoa on mahdollista saada. Vastauksissa nousi esille vuorovaikutuksella saadun tiedon merkitys, vaikka erilaisia medialähteitä mainittiin monissa vastauksissa. Tiedonsaantikanavia tuli esille paljon. Monet pystyivät jopa yksilöimään joitakin tiettyjä hyväksi havaittuja tiedonlähteitä esimerkiksi mainitsemalla jonkin julkaisun nimen tai kertomalla jonkun yhdyshenkilön tai yhdistyksen yhteystiedot.

Vuorovaikutuksen suhteen tärkeimmäksi asiaksi nousee vastavuoroisuus. Vastavuoroisuus edellyttää saman arvoisuutta ja motivaatiota kanssakäymiseen. Kohtaamiseen romanien valtaväestön kesken tarvitaan molempien panosta. Molempien tarvitsee työstää omia ennakkokäsityksiään toisistaan ja olla valmiita vuorovaikutukseen. Romanien ja valtaväestön välisen yhteistyön kautta voivat asenteet muuttua ja voidaan oppia ymmärtämään asioita. Sekä valtaväestöllä, että romaneilla on opittavaa toisiltaan. On hyvä muistaa, että kumpikaan osapuoli ei ole täydellinen, vaan molempien kulttuureihin liittyy hyviä ja huonoja asioita. Diakoniatyöntekijöiden kristillisellä arvopohjalla näyttää olevan suuri merkitys romaneihin suhtautumiseen ja heidän kanssaan työskentelyyn. Kaikki työntekijöiden mainitsemat periaatteet ja arvot liittyvät tavalla tai toisella kristillisyyteen. Kristilliset arvot luovat hyvän pohjan kohtaamisille.

Tähän johtopäätösten loppuun tiivistämme vielä kaikkein keskeisimmät havaintomme romanien kanssa tehtävän työn haasteisiin ja mahdollisuuksiin liittyen. Romanityön mahdollisuudet diakoniatyössä liittyvät toinen toiselta oppimiseen ja molempien kulttuurien hyvien puolien hyödyntämiseen. Diakoniatyö vaikuttaisi tarjoavan hyvän kanavan romanien ja valtaväestön välisen kanssakäymisen edistämiseen arvopohjansa ja yhteistyöverkostojen vuoksi. Romanityön haasteet liittyvät molemminpuolisiin ennakkoluuloihin, huonoihin kokemuksiin ja kulttuurieroihin. Haasteet estävät romanityön mahdollisuuksien esiin tulemistä ja hyödyntämistä sekä uusien näkökulmien oppimista.

10 POHDINTA

10.1 Ajatuksia ja arviointia matkan varrelta

Työmme kautta halusimme välittää mahdollisimman totuuden mukaista tietoa romanien elämästä. Siksi koimme hyvin tärkeäksi työmme kannalta romanien oman äänen esiin tuomisen. Monet aikojen saatossa romaneista kirjoitetut teokset ovat olleet valtaväestön kirjoittamia, mikä ei aina tuo oikeutusta romaneja kohtaan. Pyrimmekin sellaisten lähteiden etsintään, josta käy ilmi romanin olevan kirjoittaja ja etsimme useasta eri lähteestä saman tiedon varmistaaksemme oikeellisuuden. Olemme karsineet lähteistä yli 10 vuotta vanhat. Tosin esimerkiksi historiasta on tietoa vanhemmista lähteistä, koska se ei enää muutu. Olemme pyrkineet tuomaan romaninäkökulmaa työhömmme keskustelemalla romanien kanssa.

Työtä tehdessä on noussut mielen päälle syvä hämmennys; miten voi olla mahdollista, että yhden Euroopassa elävän etnisen vähemmistön syrjintä on niin syvällä. Miten syrjivä asenne on päässyt juurtumaan niin syvälle hallinto koneistojä ja ihmisiä? Mistä tämä kaikki on lähtöisin? Miten syrjivä asenne on siirtynyt vuosisatoja sukupolvelta toiselle? Miten juuri romanit ovat tässä asemassa? Kuinka me voimme katsoa itseämme peiliin, kun annamme stereotyyppien jyllätä ja mustamaalata koko romani kansan: oli romani suomalainen tai sitten jonkun muun maalainen. Näyttää siltä, että tarvitaan molemmin puolista ponnistelua paremman yhteisen tulevaisuuden eteen. Sillä valtaväestön edustajina yksinään emme pysty murtamaan ennakkoluulojen muuria, mikä on rakentunut puolin ja toisin romanien ja valtaväestön välille. Tutkimus tuloksistammekin selviää: tarvitaan molemmin puolista vastaan tulemistä, jotta kohtaamiset tulisivat luonteviksi.

Iloitsemme kun saamme olla mukana edistämässä romanien asemaa yhteiskunnassamme. Toivomme, että tämä työ voisi viestiä lukijalle: Me olemme kaikki suomalaisia kulttuurieroista huolimatta. Meidän tulisi antaa romaneille mahdollisuus olla yhteisessä yhteiskunnassamme mukana ja muistaa että hekin ovat yksilöitä. Jokainen on arvokas sellaisena kuin

on. Haluamme kannustaa teitä tutustumaan romaneihin. Saatatte hyvinkin yllättyä ja huomata itsessänne asenne muutosta niin meidän kävi. Romaneissa kuin meissäkin on hyvin erilaisia ihmisiä.

Olemme saaneet kuitenkin iloita työtä tehdessämme, kuinka medioissa on pidetty esillä romanien asioita ja muutenkin ilmapiiri on alkanut avautumaan Suomen romanien hyväksynnälle yhteiskunnan jäseniksi. Yle on lähettänyt lukuisia asia ohjelmia romanien kulttuurista, muun muassa musiikkiin liittyen. Lisäksi on tehty pitkän tähtäimen romanipoliittinen ohjelma, joka pyrkii konkreettisiin toimiin romanien aseman parantamiseksi. Monilla paikkakunnilla on myös romanityöryhmiä, jotka laittavat ohjelmaa käytäntöön. Tosin niitä voisi olla enemmänkin, 20 työryhmää on jopa Suomen mittakaavassa aika vähän. Negatiivista julkisuutta romanit ovat saaneet viime aikoina Romaniasta Suomeen tulleiden romanikerjäläisten kautta. Romanikerjäläiset jakavat Suomen romanien mielipiteitä. Osa romaneista hyväksyy kerjäämisen ja osa ei. Joillekin romaneille on herännyt vastuuntunto romanikerjäläisistä ja he pyrkivät auttamaan heitä.

Tampereella diakoniatyössä pyritään aktiivisesti toteuttamaan romanipoliittista ohjelmaa käytännössä, ainakin erään kyselyymme vastanneen mukaan. Oman Tampereen kenttä kokemuksen myötä olemme todenneet tämän pitävän siellä paikkansa. Tampereella näyttää olevan hyvät suhteet viranomaisten ja romanien välillä, mitä on ollut ilo katsella sivusta. Vuosittain järjestetään 8.4 kansainvälisenä romanipäivänä tapahtuma, jossa ovat mukana TamRoma ry, Tampereen seurakunnat ja kaupunki. Tapahtumaan kutsutaan mukaan kaikkia romanien kanssa työskenteleviä ja romaneita. Tapahtumassa kerrotaan romanien asemasta, kulttuurista ja käydään keskustelua päivän puheissa esiin tulleista asioista. Se on hyvä oppimistilanne. Siellä käydään aitoa dialogia valtaväestön ja romanien välillä. Meitä on jo kyselty kyseiseen romanipäivään esittelemään työtämme ja tämä mahdollisesti onnistuu ensi vuonna.

Evangelisluterilaisen kirkon sivulla kerrottiin romanityöstä, että siellä pyritään tarjoamaan romaneille omalla kielellään palveluita. Herää kysymys, toteutuuko se käytännössä ja tarvitseeko sen toteutua. On kyllä olemassa romani-kielinen messu, mutta onko se laajalti käy-

tössä. Toisekseen osa romaneista ei tahdo edes, että valtaväestön edustajat taitaisivat romanikieltä. Romanisukujen hajallaan asumisen vaikuttaa kielen ja tapojen oppimiseen. Sukupolvien asuessa erillään vuorovaikutus on vähentynyt. Luterilaisen kirkon yksi haaste romanien kohdalla on miettiä, miten järjestää sellaisia tilaisuuksia, mitkä tyydyttävät romanien uskon elämän kaipuuta. Varsinkin nyt, kun kirkosta on eronnut lukuinen määrä ihmisiä, on tärkeää, että kirkossa pystyttäisiin ottamaan huomioon jäsentensä tarpeet paremmin. Vaan miten se tapahtuu, on hyvä kysymys.

10.1.1 Tuloksiin ja johtopäätöksiin liittyvää pohdintaa

Lähetäessämme kyselyn kaikille diakoniatyöntekijöille, jännitimme: paljonko vastauksia tulee. Koska mielessämme kävi, että jos vastauksia tulee liikaa analysoitavaksi laadullisella metodilla. Tosin päättäessämme lähettää kyselyn kaikille Tampereen alueen diakoniatyöntekijöille ajattelimme; kyselyyn vastaavat ainoastaan ne, joita työskentely romanien kanssa koskettaa. Sen takia ajatuksenamme oli, että aineisto tulee olemaan sopivan kokoinen analysoitavaksi sisällönanalyysillä. Emmehän sitä paitsi voineet tietää, ketkä työntekijöistä tekivät romanityötä Tampereen alueen työntekijöistä. Siksi satunainen lähettäminen diakoniatyöntekijöille oli pois suljettu. Lisäksi romanien maantieteellinen sijoittuminen eri kaupungin osiin vaikuttaa varmasti työntekijöiden todennäköisyyteen kohdata romaneja, joten emme myöskään voineet summamutikassa valita yksittäisiä seurakuntia. Romanit ovat Suomessa muutenkin sijoittuneet alueellisesti epätasaisesti, joten diakoniatyöntekijän mahdollisuus kohdata romaneja riippuu paljolti paikkakunnasta. Saatekirjeellä varmistelimme, että aineisto tulisi sopivan kokoiseksi. Siinä ohjeistimme keiden toivomme kyselyyn vastaavan, mikä varmaankin osaltaan rajasi vastaaja joukkoa.

Huomasimme vastausten kautta, että emme tuoneet tarpeeksi selkeästi esille, että tutkimuksemme liittyy Suomen romaneihin. Asia olisi pitänyt ilmaista saatekirjeessä. Nimittäin vastauksissa tuotiin julki kerjäläisromanit. Tutkimuksen tekijöille tämä aiheen rajausta oli liian itsestään selvä, jotta asia olisi ymmärretty mainita saatekirjeessä. Lisäksi saatekirjeessä olisi ollut hyvä mainita eettisyyden vuoksi ääneen, että saatamme käyttää työssämme suorita lai-

nauksia. Analysoituamme vastaukset huomasimme onnistuneemme saamaan kaikkiin neljään tutkimuskysymykseen vastaukset, mikä lisää tutkimuksemme validiutta. Olimme siis onnistuneet keksimään oikeat kysymykset kysyttäväksi romanityötä tekeviltä diakoniatyöntekijöiltä.

Tutkimusta aloittaessamme nousi esille kysymys siitä, onko romanityö koko seurakunnan vai vain erityistyöntekijän vastuulla. Pohdimme sitä, miten työntekijät näkevät vastuun jakautuvan. Kysymystemme tarkoitus oli siis osaltaan haastaa työntekijöitä pohtimaan omaa rooliaan ja merkitystään romanityössä. Huolimatta tapaamistiheydestä ja työalasta jokaisella työntekijällä on oma vastuunsa. Jo historian ja nykytilanteen selvitysten perusteella romanit vaikuttavat kuuluvan yhteiskunnassamme heikoimmassa asemassa oleviin, eli heihin joita diakoniatyön on ensisijaisesti autettava.

Diakonian avustuksia hakevilla romaneilla saattaa olla taloushuolien rinnalla monia muitakin ongelmia, aivan kuten valtaväestöllä. Avustuksen hakijat eivät kuulu parhaiten voivaan väestön osaan, mikä saattaa selittää sen, miksi jotkut diakoniatyöntekijät kohtaavat paljon haasteita juuri avustamistapauksissa. Heidän työnsä puolesta tavatessaan paljon ryhmän sisällä olevan marginaalisen ryhmän jäseniä saattaa heidän näkemyksensä romaneista kapeatua liikaa. Pienissä yhteisöissä negatiiviset asiat näkyvät selvemmin, ja ne saattavat johtaa koko yhteisön leimaamiseen.

Kyselyyn vastanneille diakoniatyöntekijöille, jotka toivat esiin positiivisen ajattelun, on tyypillistä tuoda esiin rakkautta syrjittyjä ja vaikeassa tilanteessa olevia kohtaan. Lisäksi halutaan tuoda esille se, että erilaisuudesta huolimatta meidän tulisi olla samanarvoisia. Etnisyyttä koskevan ymmärryksen avulla ihmisiin voidaan suhtautua lämmöllä ja kiinnittää huomiota yhdistäviin asioihin. Tieto kulttuurista ja historiasta auttaa valottamaan diakoniatyöntekijöille mitkä ovat ryhmälle tyypillisiä asioita ja mitkä puolestaan yksilön omaan persoonaan nivoutuvia. Edellä mainitut asiat kuuluvat myös etnissensitiivisyyden perusajatuksiin ja ovat käyttökelpoisia myös muiden etnisten vähemmistöjen kanssa työskennellessä. Romanian sosiaalinen identiteetti on tärkeä, romanin olemisen ja elämisen mielekkyys ja merkittävyys on tiukasti sidoksissa ryhmän jäsenenä olemiseen. Valtaväestön ja roma-

nien kulttuurien perustavanlaatuisia eroja onkin juuri yksilö ja ryhmäkulttuurin vastakkain asettamisessa. Jo tieto keskeisimmistä kulttuurien välisistä käytännöistä on avuksi romanien ja valtaväestön kohtaamisissa.

Tutkimustuloksissamme tulee julki yleisen ja yksityisen tasojen eroja vastauksissa. Pyrimme esittämään jo lähtökohtaisesti kysymyksiä, joissa diakoniatyöntekijät joutuvat miettimään romaneita ja romaneiden kanssa työskentelyä sekä yleisellä, että yksityisellä tasolla. Yleisellä tasolla tuodaan usein esiin ihannetilanne, miten asioiden tulisi olla. Yksityisen tason vastauksissa puolestaan päästään syvemmälle työntekijän kokemusmaailmaan, vastaukset tuovat esiin ideaalin ja todellisuuden välisiä jännitteitä ja ristiriitoja. Vastauksissa on huomattavissa miellyttämisen halua, vastataan sitä, mitä halutaan kuulla. Edellä mainitun asian vuoksi vastausten kriittinen tarkastelu on tärkeää. Uskomme silti saaneemme tutkimuksemme kannalta tarpeeksi totuudenmukaisen kuvan romanityöstä Tampereen seurakunnissa. Lisäksi uskomme Webropolin alentaneen kynnystä tuoda esiin työntekijöiden havaitsemia ongelmakohtia.

Kyselyyn vastanneiden vastauksista kuului läpi halu kehittyä ja ottaa kantaa. Jokainen vastaaja on omalla tavallaan kokenut romaniasiat tärkeiksi. Epäsäännöllisestikin romaneita tapaavia ihmisiä otti osaa kyselyymme. Ongelmakohtien ja hyvien asioiden esiintuominen on olennaista työn ja kohtaamisten kehittämisen kannalta. Tutkimuksemme kannalta on rikkaus saada monenlaisia ihmisiä tuomaan julki ajatuksensa, tunteensa ja kokemuksensa. Erilaisia näkökulmia edustavat vastaukset tuovat tutkimukseemme realismia ja monipuolisuutta. Vastausten kautta on ollut mahdollista päästä muodostamaan kokonaiskuvaa hyvine ja huonoine puolineen, siitähän koko tutkimuksessamme on kyse; mahdollisuuksien ja haasteiden esiin tuomisesta.

Kohtaamiset näyttävät helpottuvan, mitä useammin diakoniatyöntekijät ovat vuorovaikutuksessa romanien kanssa. Tämän voi mahdollisesti yleistää, siten että mitä enemmän olemme kansa käymisissä romanien kanssa, sitä luonnollisempia keskinäisistä kohtaamisista tulee. Tuloksien valossa näyttää myös, että kohtaamisten lisääntyminen vaikuttaa asenteiden muokkaantumiseen. Mikä varmaankin voidaan myös yleistää. Ajattelussa tapah-

tuvat muutokset heijastuvat yksilön ja yhteisön identiteettiin. Havaintojemme mukaan uudet käsitykset ja näkemykset saavat aikaan halun kehittyä ja kehittää, millä osaltaan on merkitystä koko yhteiskunnan toiminnalle. Mitä useampi saadaan pyrkimään kohti samaa päämäärää, sitä todennäköisemmin saadaan aikaan muutosta.

Monet työntekijät kertovat pohtivansa kulttuuritietoutteen liittyviä kysymyksiä. Tutkimuksesta kävi myös ilmi, että työntekijöillä on tietoa siitä, mistä romaneista voi hankkia lisätietoa. Työntekijöillä on tieto, mistä apua voi saada, mutta on eri asia, hyödyntävätkö he tätä tietoa. Opinnäytetyön tekijät miettivät miksi lisätietoa ei näytetä hankkivan vaikka sitä selkeästi tarvittaisiin. Onko kyse resursseista? Työntekijät saattavat kohdata romaneita vain työnsä puolesta ja satunnaisesti, joten ehkä he eivät ole kokeneet romanitiedon hankkimista kaikkein oleellisimmaksi asiaksi. Haasteellisia kohtaamisia ilmeisesti on, mutta ei tarpeeksi usein, jotta kohtaamisia auttavaa tietoa etsittäisiin.

10.1.2 Tuloksemme verrattuna aiemmin tutkittuun

Romanien ääni-opinnäytetyön haastateltavien kokemus oli se, että koulutus vähentäisi ennakkoluuloja (Järvinen 2010, 22). Tämä voi hyvin pitää paikkansa meidän tuloksien perusteella, sillä monien kysymysten vastauksista tuli esiin tiedon tärkeys helpottavana tekijänä kohtaamisissa. Diakoniatyöntekijät tarvitsivat tietoa kulttuurista, tavoista sekä näkivät tärkeäksi myös vuorovaikutuksessa romanien kanssa olemisen. Joku kyselyyn vastanneista pohti, miten huomioda romanit leireillä. Tähän huomasimme kirkkohallitukselta hiljattain ilmestyneen apua työntekijöille. Kirkkohallitus on julkaisut oppaan ”Romanit leireillä”.

Tutkimuksessamme nousi esiin samankaltaisia asioita kuin Marika Turpeinen tutkimuksessa ”Kokemuksia romanien koulutuksesta Ovet auki -projektissa” (Turpeinen 2007, 1). Hän pyrki selvittämään, miten Ovet auki -projektissa työskennellyt opetushenkilökunta oli kokenut projektissa työskentelemisen. Turpeisen tutkimus kartoitti romanien kanssa työskentelyn haasteita ja mahdollisuuksia opetustyössä Pohjois-Pohjanmaalla. Turpeisella oli suunnilleen samankokoinen aineisto kuin meillä. Hän käytti strukturoimatonta kyselyloma-

ketta tiedon hankkimiseen. Tutkimuksen mukaan romanien tulisi saada paljon positiivisia kokemuksia kouluttautumisesta, työstä ja valtaväestöstä, jotta motivaatio opiskeluun ja yhteistyöhön säilyisi. Yhteistyö romanikulttuuria tuntevan ihmisen kanssa auttoi työntekijöitä. Kulttuurin todettiin vaikuttavan paljon romanien elämään ja opetuksen järjestämiseen. Romanien kanssa työskennellessä työntekijän persoonalla koettiin olevan suuri merkitys. (Turpeinen 2007, 1, 28–29.) Positiiviset kokemukset ja aidot ihmiskontaktit auttavat diakoniatyössäkin. Tutkimuksessamme kävi myös ilmi kulttuuritietouden tärkeys kohtaamisia helpottavana asiana. Haastavissa tapauksissa voisi harkita romaniyhdyshenkilön avun pyytämistä diakoniatyön piirissä.

Suurimmat haasteiden paikat olivat tutkimuksen mukaan opettajien asenteissa ja ennakkoluuloissa, kulttuuritietouden puutteessa, romaneilla opetukseen sitoutumisen vaikeuksissa, motivaation ongelmissa, aikataulujen noudattamattomuudessa ja epärealistisissa odotuksissa. Romanien kanssa työskennellessä oli havaittu hyväksi selkeys, käytännönläheisyys, tarkoituksenmukaisuus opetuksessa, pienet ryhmät, luottamuksellisuus, työkavereiden tuki, lähtötason määrittely, hyvät välineistöt, riittävät resurssit, avoin ja joustava asenne sekä yksi romanien käytettävissä oleva työntekijä. (Turpeinen 2007, 12–21.) Opinnäytteessämme vastaajat eivät luetelleet konkreettisia vinkkejä romanien kanssa toimimiseen. Lisäksi tutkimuksessamme kukaan ei nostanut esille työpaikan tai työkavereiden tarjoaman tuen merkitystä romaneita kohtaavalle työntekijälle. Myös resurssien riittävyyttä romanityöhön ei juurikaan pohdittu vastauksissa. Syy voi olla siitä, että suurin osa kyselyymme vastanneista ei työskentele romanien kanssa yhtä intensiivisesti kuin Ovet auki -projektin opettajat.

Eeva Huuskonen opinnäytetyössään: ”Romanilasten syrjäytyminen: romanityöntekijöiden ja seurakuntien työntekijöiden käsityksiä ennaltaehkäisevän työn mahdollisuuksista”, tuo esille kirkollista näkökulmaa, joka liittyy romanien kanssa tehtävään työhön. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää, miksi romanilapset ovat syrjäytyneitä ja miten seurakunnan työmuodot voivat ehkäistä heidän syrjäytymistään. Tutkimuksesta käy ilmi, että romanilasten syrjäytymisvaara on kytköksissä lapsuuteen. Puolikielisyys, oppimisvalmiuksien huono hyödyntäminen ja identiteettikriisi nousivat yleisimmiksi syrjäytymisen syiksi. Tutkimuk-

sen mukaan seurakunnalla on mainiot mahdollisuudet tukea romaneja valtakulttuurin parissa selviämiseen. Tutkimuksen hyöty on kaksisuuntainen; seurakuntien työntekijöiden tiedot romanikulttuurista lisääntyvät ja romanien tiedot seurakunnan tarjoamista mahdollisuuksista lisääntyivät myös. (Huuskonen 2004, 2.)

Yhteinen päämäärä toimii yhteistyön edistäjänä seurakunnan ja romanien kesken (Huuskonen 2004, 2). Tutkimuksemme liittyy samoja toiveita kuin Huuskosenkin työhön, muun muassa tiedon välittämisen suhteen. Huuskosen tutkimuksen ja meidän tutkimuksemme valossa, seurakunta kokonaisuudessaan olisi saatava edistämään romanien osallisuutta ja syrjäytymisen estämistä. Eri työalojen tulisi toimia yhteistyössä, sillä seurakunnalla itse organisaationa on monipuolisine työmuotoineen ja vankan arvopohjan suhteen on mitä parhaimmat lähtökohdat romanien aseman parantamiselle. Asia palvelee myös Romanipoliittisen ohjelman toteutumista.

10.3 Ammatillisen kasvun pohdintaa

Kiinnostus romaniaiheeseen syntyi vuoden 2008 opinnäytetyön tunnilla. Idea tuli mieleen yllättäen ilman selkeää kiinnostuksen herättäjää. Tutkimuksen nimi muotoutui alkuperäiseen asuunsa samaan aikaan. Opettajat kannustivat tarttumaan aiheeseen, josta ei ole aiemmin tehty paljon tutkimuksia. Romanityö alkoi tuoda itseään tykö yllättävissä yhteyksissä ja tunne aiheen tärkeydestä korostui. Toisen opinnäytetyön tekijän harjoittelu Tampereella olevassa Mustassa Lampaassa vahvisti molempien ajatusta valita opinnäytetyön aiheeksi romanityö. Harjoittelun aikana opinnäytetyön tekijä tutustui romanityöhön ja kävi keskustelua harjoittelun ohjaajansa kanssa. Harjoittelun ohjaajan yksi vastuu työalalla on romanityö ja hän innosti tekemään romaneihin liittyvänopinnäytteen. Harjoittelun myötä Tampereen valikoituminen yhteistyökumppaniksi oli luontevaa ja mielekästä.

Toinen opinnäytetyön tekijän suhtautuminen opinnäytetyön aiheeseen oli aluksi torjuva, koska hänellä oli omalta kotipaikkakunnalta huonoja kokemuksia romaneista. Hän jopa ihan pelkäsi romaneita, sillä monet hänen kotipaikkakuntansa romaneista tappelevat ja te-

kevät rikoksia. Yleinen asenne hänen kotipaikkakunnallaan on ennakkoluuloinen romaneja kohtaan. Opinnäytetyön tekijä myönsi itsekkin omaksuneensa sen. Ajatus romanityö aiheesta opinnäytteestä jäi kuitenkin hautumaan hänen harjoittelunsa ajaksi. Siellä hän pääsi mukaan Tampereen seurakuntayhtymän erityisdiakoniatyöntekijän tekemään romanityöhön. Kiinnostus aihetta kohtaan heräsi kohdattujen romanien kautta. Lisäksi innostus tarttua aiheeseen lisääntyi hänen keskustellessaan harjoittelun ohjaajansa kanssa.

Tutkimuksen alussa toinen opinnäytetyön tekijöistä puolestaan koki suhtautumisensa romaneihin olevan samanlaista kuin muihinkin ihmisiin. Tutkimuksen edetessä kuitenkin kävi ilmi, että häneen on ovat vaikuttaneet romaneihin liitetyt kielteiset mielikuvat ja lähipiirin kokemukset. Negatiiviset asenteet ovat todennäköisesti kummunneet lapsuuden perheestä, jossa suhtautuminen romaneihin oli pääsääntöisesti kielteistä. Opinnäytetyön tekijän lapsuudessa häntä kiellettiin olemaan lähemmissä tekemisissä romaniväestön kanssa tai tuomasta kotiin romanilapsia. Romanien sanottiin olevan epärehellisiä ”kepulikonsteihin” turvautuvia ihmisiä, jotka varastavat kaiken, minkä irti saavat. Opinnäytetyön tekijän omat kokemukset eivät kuitenkaan tukeneet vanhempien käsityksiä ja mielikuvia. Romanit vaikuttivat suhtautuvan häneen ystävällisesti, vaikka hän itse oli romanien suhteen varautunut. Päiväkodissa ollut romanitaustainen tarhantäti auttoi karistamaan epäluuloja jo pienestä pitäen. Lisäksi samassa talossa asuneet, romanien oikeuksia aktiivisesti ajavat romaniperheet, näyttäytyivät lehtijuttujen perustella myönteisessä valossa.

Tutkimusprosessiimme suhtautuminen jakoi ihmisiä. Osa suhtautui kielteisesti ja torjuvasti, kun taas toiset olivat kiinnostuneita ja kannustavia. Ihmiset kyseenalaistivat asioita, mikä osaltaan laittoi opinnäytetyön tekijät miettimään omaa suhtautumistaan opinnäytetyöhön ja romaneihin. Tuntuu, että omien näkemystemme laajentuessa myös yhteiskunnassa näkemykset ovat muuttuneet ja romanien aseman tukemiseen uudella tavalla herätty. Koko prosessimme ajan romanityö ja romaneihin liittyvät asiat ovat tulleet yhä ajankohtaisemmiksi ja olemme huomanneet olevamme osa suurempaa ilmiötä, johon romanien aseman parantamiseen liittyvät asiat keskeisesti kuuluvat.

Toista opinnäytetyön tekijää aivan hävettää, kuinka on joskus syyllistynyt leimaamaan

kaikki romanit ennakkokäsityksillään. Työn aikana jo alkuvaiheesta lähtien saimme olla kanssa käymisessä Tampereen romanien kanssa. Se todella sai avata meidän molempien silmät näkemään, miten monimuotoinen ryhmä romanit ovat. On niitä, jotka ovat ajautuneet pois kaidalta tieltä ja niitä jotka elävät hyvien tapojen mukaan. Olemme oppineet kunnioittamaan monia romaneihin liittyviä asioita, kuten heidän taitavuus musiikillisesti ja vanhempien ihmisten kunnioitus. Kaikkea heidän tavoistaan emme voi ymmärtää, mutta se ei estä meitä kunnioittamasta heitä ihmisinä.

Työn kuluessa olemme huomanneet olevan tärkeää, että romanit itse tekevät työtä toistensa parissa. Koska me valtaväestön edustajat emme koskaan pysty ymmärtämään romaneja, sillä tavoin kuin toinen romani ymmärtää toista. Jokaiselle ihmiselle on tärkeää saada vertaistukea ja kuten Svart sanoo, että valtaväestön edustajasta ei voi tulla romani, vaikka eläisi romanikulttuurin tapojen mukaisesti (Svart 2010 a). Romanikulttuurissa on myös asioita, mitkä romanit haluavat pitää yhteisönsä sisäisinä, minkä takia joissakin asioissa toinen romani pystyy auttamaan parhaiten toista romania. Tämän olemme oppineet ollessamme kanssa käymisessä romanien kanssa opinnäytetyötä tehdessä.

Olemme tulleet pitkän ja vaiherikkaan matkan opinnäytetyön suunnittelusta työn loppuun saattamiseen. Olemme kasvaneet ihmisinä ja olemme joutuneet haastamaan itseämme sekä ajattelutapaamme. On eri asia luulla tietävänsä jotakin kuin todella tietää. Koemme, että opinnäytteen tekeminen on lisännyt etnissensitiivisyyttämme, sillä näemme nyt asiat laajemmalta näkökantilta ja olemme valmiit tekemään työtä kehittyäksemme lisää monikulttuurisen työn tekemisessä. Uskomme, että opinnäytettä tehdessämme saamat uudet tiedot ja taidot tulevat auttamaan meitä myös muiden etnisten ryhmien kanssa tehtävässä työssä. Jo pelkästään uuden tiedon hankkiminen on lisännyt kokonaisvaltaista ymmärrystä. Noin yleisesti ottaen muutokset romanien kanssa tehtävässä työssä todennäköisesti vievät pitkään, mutta edistystä tapahtuu joka hetki. Lisäksi uskomme, että romanien kanssa tehtävä työ on panostuksen arvoista, se ei tule menemään hukkaan.

10.4 Jatkotutkimus aiheita ja kiitokset

Eräs jatkotutkimusaiheeksi sopiva olisi romanien diakoniatyöhön liittyvien kokemusten kartoittaminen. Aiheesta tehty tutkimus auttaisi diakoniatyöhön liittyvien palveluiden kehittämisessä etnissensitiivisempään suuntaan. Työtä tehdessämme olemme saaneet kuvan Romanityöstä seurakunnassa, mutta mieleemme heräsi kysymyksiä koskien romaneja erilaisissa laitoksissa ja hoitokodeissa. Miten romanien kulttuuri tavat pystytään siellä huomiomaan? Miten paljon romaneja on hoitokodeissa? Miten paljon siis hoitoalan ihmiset pääsevät miettimään romani kysymystä työssään? Tämä pohdinta sai alkunsa, kun olemme tavanneet erään romani, jonka sukulainen on hoitokodissa. Tämä kyseinen romani noudattaa tarkoin perinteitä ja varmaan toivoo, että kulttuuri otettaisiin huomioon hänen sukulaisensa kohdalla. Tässäpä olisi hoitoalan ihmiselle opinnäytetyön paikka, miten paljon roma-nitaustaisia henkilöitä on hoitokodeissa ja miten kulttuuri otetaan huomioon hoidossa.

Haluamme kiittää yhteistyöstä Tampereen romaneja ja seurakunta yhtymän erityisdiakonia-työntekijöitä Pia Soidinmäkeä ja Marko Ajankia. Erityisesti TamRoma Ry:n tarjoama tuki työllemme merkittävä, yhdistykseltä olemme voineet tarkistaa tutkimuksen taustaan liittyviä asioita ja pyytää mielipiteitä ja kommentteja työmme tueksi. On ollut kannustavaa olla yhteydessä Tampereelle ja koko ajan on saanut kasvaa ammattilaisena oppien olemaan enemmän etnissensitiivinen työntekijä prosessin kuluessa. Kiitokset myös Kuopion hiippakunnan tuomiokapitulille saadusta, joka mahdollisti Tampereelle jalkautumisen. Lisäksi haluamme kiittää kannustavia opettajia ja läheisiämme.

LÄHTEET:

- Amnesty international i.a. a. Kuuluu kaikille kampanja. Vuoden 2010 kampanja: romaneja kohdellaan kuin roskaa. Viitattu 30.8.2010. <http://www.amnesty.fi/mita-teemme/Kuuluu-kaikille-kampanja>
- Amnesty international i.a. b. Miten Amnesty kampanjoi? Viitattu 2.9.2010. <http://www.amnesty.fi/mita-teemme/romanien-ihmisoikeudet-euroopassa/miten-amnesty-kampanjoi/miten-amnesty-kampanjoi>
- Devore, Wynne 2002. *Ethnic Sensitivity: A Theoretical Framework for Social Practice*. Teoksessa *Beyond racial divides - Ethnicities in social work practice*. Lena Dominelli, Walter Lorenz, Haluk Soydan (Toim). Farnham: Ashgate Publishing Limited.
- European Union Agency for Fundamental Rights 2009. *Data in Focus Report 1 The Roma. European Union Minorities and Discrimination Survey*. Viitattu 30.10.2009. http://www.fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/EU-MIDIS_ROMA_EN.pdf
- Forsander, Annika & Ekholm, Elina 2001. Suomen perinteiset vähemmistöt. Teoksessa Annika Forsander, Elina Ekholm, Petri Hautaniemi, Ali Abdullahi, Anne Alitolppa-Niitamo, Eve Kyntäjä & Cuong Nguyen Quoc (toim). *Monietnisuus, yhteiskunta ja työ*. Helsinki: Palmenia, 87–99.
- Forsander, Annika 1994. Etnisyys ja muutos. Teoksessa Annika Forsander, Elina Ekholm & Raya Saleh. *Monietninen työ haaste ammattitaidolle*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 13–26.
- Gutiérrez, Lorraine 2002. *Multicultural Organizational Development*. Teoksessa *Beyond racial divides - Ethnicities in social work practice* (Toim). Lena Dominelli, Walter Lorenz, Haluk Soydan. Ashgate Publishing Limited. England.
- Hall, Stuart 1999. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman(suom). *Identiteetti*. Tampere: vastapaino
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. 15.painos. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi
- Hukka, Janne 2010. Köyhyyden ammattilaiset. *Ydin*. numero 2 toukokuu 2010, 10–11.

- Huuskonen, Eeva 2004. Romanilasten syrjäytyminen romanityöntekijöiden ja seurakuntien työntekijöiden käsityksiä ennaltaehkäisevän työn mahdollisuuksista. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki.
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2004/Huuskonen4204.pdf
- Järvinen, Iita 2010. Romanian ääni: kokemuksia ennakkoluuloista ja syrjinnästä. Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Helsinki.
- Kempainen, Olli 2010. Vain siivot hyväksytään. Savon Sanomat 21.10.2010, 8.
- Kevätsalo, Marianne & Vänni, Noora 2007. Romanityön ulottuvuuksia: Mikä on romanityöntekijä? Diakonia-ammattikorkeakoulu opinnäytetyö.
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Pori2007/051951_Pori_Kevtsalo_6571.pdf
- Kielikone 2010. MOT dictionaries. MOT kielitoimiston sanakirja 2.0. Viitattu 30.10.2010.
<http://mot.kielikone.fi/mot/diakonia/netmot.exe?motportal=80>
- Kirkkohallitus 2005. Opas seurakuntien työntekijöille ja luottamushenkilöille. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2005:2. Helsinki: kirkkohallitus.
- Kopsa-Schön, Tuula 1996. Kulttuuri-identiteetin jäljillä: Suomen romanien kulttuuri-identiteetistä 1980-luvun alussa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kortelainen, Juhani 1996. Romanit ja muut perinteiset vähemmistömme. Teoksessa Taina Dallgren, Juhani Kortelainen, K.J. Lång, Merja Pentikäinen, Martin Scheinin (toim.) Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino, 75–108.
- Koskenvesa, Esko 2002. Diakonia kirkon elämässä ja toiminnassa. Teoksessa Riitta Helosvuori, Juhani Koskenvesa, Pauli Niemelä, Juhani Veikkola (toim). Diakoniansäkirja. Helsinki: Kirjapaja oy, 35–58.
- Laulaja, Jorma 2002. Diakonia uskon ja rakkauden risteyksessä. Teoksessa Riitta Helosvuori, Juhani Koskenvesa, Pauli Niemelä, Juhani Veikkola (toim). Diakoniansäkirja. Helsinki: Kirjapaja oy, 59-70.
- Laukkanen, Anna 2010. Sunnuntai Suomalainen. Perheen vuoksi. Keski-suomalainen 25.7.2010, 26–27.

- Lepistö, Juha 2002. Suomen romanien käsityksiä uskossa olemisesta. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsingin yksikkö.
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2002/LepistJuha.pdf
- Lindberg, Tuula 2008. Puhe Essi-projektin loppuseminaarissa Tampereella. Länsi Suomen lääninhallituksen suunnittelija.
- Markkanen, Airi 2003. Luonnollisesti - etnografinen tutkimus romaninaisten elämäntilasta. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 33. Joensuu: yliopistopaino.
- Mertaniemi, Sanna 2005. Koulutus hyvä, ammatti parempi. Haastattelu tutkimus nuorten romaninaisten jatkokoulutus valinnoista. Pro-gradu. Tampereen yliopisto.
<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00708.pdf>
- Mover - Monikulttuurinen ohjauskliniikka i.a. a. Identiteetti. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 29.5.2009. <http://www.jyu.fi/mclinic/mover/teoria/identiteetti.php>
- Mover - Monikulttuurinen ohjauskliniikka i.a. b. Kansallinen, etninen ja kulttuurinen identiteetti Jyväskylän yliopisto. Viitattu 29.5.2009.
<http://www.jyu.fi/mclinic/mover/teoria/kultid.php>
- Niiranen, Tarja 2007. Kvalitatiivisen tutkimuksen luentomonisteet. Opettaja diakonia-ammattikorkeakoulun Pieksämäen yksikkö
- Ollikainen, Marketta 1995. Vankkurikansan perilliset. Romanit, Euroopan unohdettu vähemmistö. Ihmisoikeusliitto ry:n julkaisusarja N:o 3. Helsinki: Yliopistopaino, 32–36.
- Oulun kaupunki 2007. Vast vastensa: opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille 2007. Viitattu 28.1.2009.
<http://www.ouka.fi/sote/lomakkeet/vastvastensa.pdf>
- Pulma, Panu 2006. Suljetut ovet. Pohjoismaiden romanipolitiikkaa 1500- luvulta EU-aikaan. Helsinki: Suomalainen Kirjallisuuden Seura.
- Ranta, Kukka 2010. Eurooppalainen ihmisoikeusongelma: Romaneja kohdellaan kuin roskaa. Amnesty international 2/2010, 11–15.
- Rauhala, Leena 2010. Eduskunnan romanityö ja Suomen Romanijärjestöt- puhe Kansainvälisessä romanipäivässä 8.4.2010 Tampere. Kansanedustaja.
- Romano Missio i.a. a. Romanit. Viitattu 10.7.2010.
<http://www.romanomissio.fi/romanit.htm>

- Romano Missio i.a. b. Romanien historiaa. Viitattu 28 ja 29.8.2010 ja 8.8.2010.
<http://www.romanomissio.fi/romanit1.htm>
- Romano Missio i.a. c. Romano Missio. Viitattu 15.7.2010. <http://www.romanomissio.fi/>
- Romano Missio i.a. d. Viitattu 15.7.2010. Romanikulttuuri.
<http://www.romanomissio.fi/romanit2.htm>
- Shecker, Helka 2010. Vanhat ongelmat hiertävät. Savon Sanomat 30.9.2010.
- Silvo, Ismo 2005. Kulttuuri identiteetin rakentajana – hanke. Strategia- ja kehitysjohtaja Ismo Silvo. Yleisradio Oy. Puheenvuoron tiivistelmä. Lapset ja kulttuuri -seminaari 30.11.2005. Tampere Media Kulttuuri-identiteetin rakentajana – to-
 tuuksista dialogiin. Viitattu 29.5.2009
<http://www.uta.fi/laitokset/sosio/argumenta/htm/silvo3011.pdf>
- Sipilä, Annamari 2010. Sarkozy ei ole romanikysymyksen ainoa konna. Helsingin Sanomat 4.10.2010. Viitattu 20.10.2010. <http://www.hs.fi/arkisto/artikkeli/Sarkozy>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2000. Suomen romanit. Finitiko romaseele 2000. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 1999:14. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2009. Suomen romanipoliittinen ohjelma. Työryhmän esitys. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:48. Kopio tekijän hallussa.
- Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. a. Aamenesta öylättiin. Diakonia. Viitattu 1.8.2010. <http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Diakonia>
- Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. b. Aamenesta öylättiin. Romanityö. Viitattu 1.8.2010. <http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Romanity%C3%B6>
- Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. c. Aamenesta öylättiin. Romano Missio ry. Viitattu 1.8.2010. http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Romano_Missio
- Suomen Romanifoorumi Ry i.a. Fintiko Romano Forum. Yleistä romaneista. Viitattu 28 ja 29.8.2010 ja 8.8.2010. <http://www.romanifoorumi.fi/index.php?page=yleistae>
- Suomen Unicef i.a. Lisätietoa romaneista Euroopassa. Viitattu 21.2.2010.
http://www.unicef.fi/romanit_euroopassa.
- Suonoja, Kyösti & Lindberg, Väinö 1999. Romanipoliitiikan strategiat-selvitys1999:9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Svart, Keijo 2010 a. Sähköpostitiedonanto. TamRoma Ry:n hallituksen puheenjohtaja.

- Svart, Keijo 2010 b. TamRoma Ry:n ja romaniasioiden nykytilan esittely puhe Kansainvälisessä romanipäivässä 8.4.2010 Tampere. TamRoma Ry:n hallituksen puheenjohtaja.
- Tampereen seurakunnat i.a. a. Diakoniatyö. Viitattu 7.11.2010.
<http://www.tampereenseurakunnat.fi/diakonia>
- Tampereen seurakunnat i.a. b. Romanityö. Viitattu 7.11.2010.
<http://www.tampereenseurakunnat.fi/diakonia/romanityo>
- TamRoma Ry i.a. Tampereen romanityö. Viitattu 10.10.2010. <http://www.tamroma.net/>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. 5 painos. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turpeinen, Marika 2007. Kokemuksia romanien koulutuksesta Ovet auki -projektissa. Kehittämishankeraportti. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu.
<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/6444/TMP.objres.498.pdf?sequence=1>
- Veikkola, Juhani 2002. Diakonia perustehtävä, visiot ja tavoitteet. Teoksessa Riitta Helosvuori, Juhani Koskenvesa, Pauli Niemelä, Juhani Veikkola, (toim). Diakoniansikirja. Helsinki: Kirjapaja oy, 107–128.
- Zaviršek, Darja 2002. Lost in Puplic Care: The Ethnic Rights of Ethnic Minority Children. Teoksessa Lena Dominelli, Walter Lorenz, Haluk Soydan (toim). Beyond racial divides - Ethnicities in social work practice. England: Ashgate Publishing Limited.
- Åberg, Kai i.a. Romanimusiikki Suomessa. Sibelius Akatemia. Viitattu 29.10.2010.
http://etno.net/sivu/romanimusiikki_suomessa

LIITE 1 Saatekirje

Ystävällinen tervehdys Diakonia-ammattikorkeakoulun Pieksämäen yksiköstä!

Olemme kaksi diakonialan opiskelijaa, Heidi Kallio ja Johanna Mustonen-Gyasi, jotka tekevät opinnäytetyö tutkimuksen nimeltä ”Romanityön mahdollisuudet ja haasteet seurakunnan diakoniatyössä”. Teemme tutkimuksemme yhteistyössä Tampereen seurakuntayhtymän ja TamRoma ry:n kanssa. Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa Tampereen seurakuntayhtymän alueella olevien seurakuntien ja yhtymän diakoniatyöntekijöiden kokemuksia ja käsityksiä romaneiden kohtaamisesta työssä. Tutkimuksen tavoitteena on saada selville, mitkä asiat helpottavat romanien ja diakoniatyöntekijöiden kohtaamisia ja mitkä asiat ovat haasteellisia kohtaamisissa. Lisäksi kartoitamme, mikä merkitys on diakonien ja romanien yhteistyöllä diakoniatyölle. Aiheen valitsimme sen ajankohtaisuuden takia ja koska oletamme kohtaavamme romaneja tulevassa työssämme.

Tämä kysely on lähetetty kaikille Tampereen seurakunnissa ja seurakuntayhtymässä työskenteleville diakoniatyöntekijöille. Kyselyn esitestaaja ja muilla kuin diakoni- tai diakonis- nimikkeillä työtä tekevät on jätetty pois. Kyselyyn toivomme vastauksia teiltä jotka kohtaatte työssänne romaneja. Laadullinen kyselytutkimus toteutetaan Webropol-kyselynä. Kyselyn toteutus Webropol-ohjelman avulla takaa anonymiteetin säilymisen. Kenenkään vastaajan henkilöllisyys ei tule missään yhteydessä julki. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Vastaamiseen kuluu aikaa noin 20 minuuttia. Työmme onnistumisen kannalta on tärkeää, että vastaatte kyselyyn. Pyydämme vastauksianne kyselyyn 29.3.2010 mennessä.

Työ tulee valmistumaan joulukuuhun 2010 mennessä. Silloin voitte halutessanne käydä lukemassa valmiin työn ammattikorkeakoulujen yhteisestä Theseus-opinnäytetyötietokannasta: www.theseus.fi, Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kyselylomakkeen pääsette täyttämään alla olevan linkin kautta. Vastattuanne kysymyksiin painakaa Lähetä-painiketta.

Kiitos paljon osallistumisestanne, se merkitsee meille paljon ja on tae työn onnistumiselle!
Siunattua kevättä toivotellen Heidi Kallio ja Johanna Mustonen-Gyasi

Ps. Mikäli Teillä on jotakin kysyttävää kyselyyn liittyen, voitte ottaa yhteyttä meihin sähköpostiosoitteilla: heidi.kallio@student.diak.fi ja johanna.mustonen@student.diak.fi

http://www.webropol.com/p.aspx?t=1&l=410986_0b03685d17d34280

Liite 2 kysymyslomake

Romanityö seurakunnan diakoniatyössä

Taustatiedot:

1) Sukupuoli

Nainen

Mies

2) Työvuodet diakoniatyössä

alle 6 vuotta

6-12 vuotta

13-20 vuotta

yli 20 vuotta

Seurakuntanne diakoniatyö romanien parissa

3) Millaista on romanityö seurakunnassanne?

4) Miten usein kohtaatte romaneja työssänne yleisesti ottaen?

5) Missä yhteyksissä tavallisimmin kohtaatte romaneja työnne puolesta? Luetteloi.

Kohtaaminen romaniasiakkaan kanssa

6) Kohtaatteko romanin eri tavoin kuin valtaväestön edustajan? Jos kyllä, kertoisitteko millä tavoin.

7) Mitä tavallisimmin ajattelette kohdatessanne romaniasiakkaan?

8) Kuvailkaa lyhyesti onnistunein kokemuksenne romanityössä.

9) Oletteko kohdannut haasteellisia tilanteita romanien kanssa? Jos olette, voisitteko kertoa millaisia.

Mielekäs kohtaaminen romanien ja valtaväestön kesken

10) Mitkä asiat helpottavat valtakulttuurin ja romanikulttuurin välisen erilaisuuden ylittämistä?

11) Mistä asioista diakoniatyöntekijät tarvitsisivat lisätietoa romaneja kohdatessa?

12) Mitä kunnioitatte romaneissa ja romanikulttuurissa?

Tieto, taito, kehittäminen

13) Miten ja mistä diakoniatyöntekijä voi saada tietoa romanikulttuurista?

14) Millaiset valmiudet teillä oman arvionne mukaan on kohdata romaneja? Kuvailisitteko kahdella tai useammalla lauseella.

15) Tahtoisitteko kehittää romanien ja valtaväestön välistä yhteistyötä? Jos kyllä, ker-
toisitteko miten?